

Emilia Laakkonen

HUUMEPIIRIT VAI HYVÄT YSTÄVÄT

Annetut merkitykset ihmissuhteille,
joissa käytetään huumeita

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro Gradu
Kevät 2023

TIIVISTELMÄ

Emilia Laakkonen: Huumeipiirit vai hyvät ystävät: Annetut merkitykset ihmissuhteille, joissa käytetään huumeita
Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimus
Huhtikuu 2023

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on selvittää huumeiden käyttäjien välisten suhteiden moninaisuutta nykypäivän Suomessa. Huumeiden käytön arkipäiväistyessä ja levitessä yhä enemmän yhteiskunnassa kiinni olevan väestön keskuuteen, on tärkeää ymmärtää se sosiaalinen konteksti ja ympäristö, joissa huumeita käytetään. Toisin sanoen siis se, miten moninaisia nykypäivän *huumeipiirit* voivat olla ja mitä kaikkea niihin voi sisältyä huumeiden käytön lisäksi. Päättökysymykseni on: Mitä merkityksiä huumeiden käyttäjät antavat sosiaaliselle verkostolleen, jossa käytetään huumeita?

Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu sosiaalipsykologisen ryhmätutkimuksen ympärille, painottuen huumeita käyttävien ihmisten sosiaaliseen identiteettiin yhdistyviin teorioihin. Erityiseen asemaan nousee huumeiden käyttäjien marginaalinen rooli stigmatisoituna ryhmänä, jolla on kuitenkin tarve merkityksellisille ihmissuhteille ja sosiaaliselle tuelle. Metodini käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, jolloin aiempi tutkimus huumeiden käyttäjistä tukee analyysiä sitä kuitenkaan rajoittamatta.

Tutkielmassa olennaista on huumeita käyttävien ihmisten oman kokemuksen ja näkökulman avaaminen, minkä vuoksi aineisto koostuu huumeita käyttävien suomalaisten haastatteluista ($n = 16$). Haastattelut on kerätty vuonna 2017 osana pohjoismaista Nordic Drug Dealing in Social Media -hanketta. Haastateltavien joukkoon kuuluu muun muassa kotiäitejä, opiskelijoita, työttömiä, ylempiä esihenkilöitä, taiteilijoita ja IT-alan ammattilaisia. Haastateltavien joukko on moninainen myös käytettävien huumeiden ja käyttötapojen puolesta, mutta käyttö ei lähtökohtaisesti sijoitu ongelmakäytön piiriin.

Sisällönanalyysissä erotettiin kaksi pääluokkaa ja viisi alaluokkaa, joiden käsitteellistämiseksi teoriatausta oli apuna. Pääluokat ovat *sosiaaliseen minään liitetyt merkitykset* ja *huumeikauppaan ja -kulttuuriin liitetyt merkitykset*. Ensimmäisen luokan alaluokat ovat *identiteetin muotoutuminen muiden kautta, huumeiden käytön oikeutus ja normalisointi* sekä *sosiaalinen tuki*. Jälkimmäisen luokan alaluokat ovat *oppiminen huumeiden kauppa- ja käyttökulttuurin ja helpompi ja riskittömämpi huumeikauppa*. Analyysin tulokset muodostavat käyttäjien sosiaalisista verkostoista kuvan, joka poikkeaa huumeipiireihin perinteisesti julkisessa keskustelussa liitetystä merkityksistä. Tulosten perusteella muut huumeita käyttävät ihmiset omassa sosiaalisessa verkostossa näyttävät turvana ja tukena useilla elämän osa-alueilla. Tämä voi näyttäytyä konkreettisina tekoina tai arjen yleisenä helpottumisena, mutta myös laajempaan, omaa minäkäsitystä muovaavaan tekijänä.

Julkinen keskustelu huumeiden käyttäjistä on usein ongelmalähtöistä ja yksipuolista, mikä voi tuoda haasteita huumeita käyttävien ihmisten elämään. Huumeiden käytön moninaisten muotojen lisäksi on tunnistettava huumeiden käyttäjien välisten suhteiden erityisyys ja merkityksellisyys, jotta ilmiötä voidaan paremmin ymmärtää yhteiskunnan instituutioissa, käyttäjän lähipiirissä sekä terveys- ja sosiaalihuollon palveluissa.

Avainsanat: Huumeet, huumeiden käyttö, sosiaalinen verkosto, sosiaalinen identiteetti, stigma
Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Huumeiden käyttö ilmiönä ja ajankuvana	4
2.1	Huumetilanne ja trendit Suomessa	6
2.2	Käyttötavat ja -kulttuurit	10
2.3	Suomalainen huumekauppa	16
3	Huumeiden käyttäjän sosiaalinen identiteetti	23
3.1	Sosiaalisen identiteetin teoria	23
3.2	Huumekontaktit ja sosiaalinen altistuminen	25
3.3	Stigma ja leimattu identiteetti	28
4	Menetelmät ja aineisto	34
4.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	34
4.2	Haastatteluaineisto	35
4.3	Laadulliset menetelmät huumeiden tutkimuksessa	36
5	Analyysi	43
5.1	Sosiaaliseen minään liitetyt merkitykset	44
5.1.1	Identiteetin muotoutuminen muiden kautta	44
5.1.2	Huumeiden käytön oikeutus ja normalisoituminen	46
5.1.3	Sosiaalinen tuki	48
5.2	Huumekauppaan ja -kulttuuriin liitetyt merkitykset	51
5.2.1	Oppiminen huumeiden kauppa- ja käyttökulttuuriin	51
5.2.2	Helpompi ja riskittömämpi huumekauppa	53
6	Pohdinta ja johtopäätökset	57
6.1	Tulosten yhteenveto	57
6.2	Pohdinta	60
6.3	Tutkimuksen arviointi ja rajoitteet	67
6.4	Lopuksi	68
	Lähteet	70

1 Johdanto

Huumeiden käyttö on mielikuvissa harvan epäonnekkaan kohtalo, ja parhaimmillaan poissa omista silmistä. Marginaaliseksi sanottu on kuitenkin usein tavallista, näkymätön yleistä ja salattu avointa. (Häkkinen & Salasuo 2015, 13.) Niin on myös huumeiden käyttö ja huumekauppa Suomessa. Uutisotsikoissa korostuvat radikaalit esimerkit heroiininnälkäisistä katukäyttäjistä ja kansainvälisistä huumevyyhdeistä, jolloin mielikuvat huumeipiireistä voivat helposti viedä pimeään verkkoon ja pimeille kujille. Tänä päivänä huumeiden käyttö ja kauppa ei kuitenkaan ole näin mustavalkoinen ja kaukana jokapäiväisestä elämästä oleva ilmiö — Suomessakaan. Huumekauppa on levinnyt Tor-verkosta ja anonyymeistä kujakaupoista yhä enemmän tavallisten nuorten aikuisten juhliin ja kavereiden väliseen välittämiseen niin illanistujaisissa kuin sosiaalisessa mediassa. (Coomber, Moyle & South 2016; Leskinen 2020). Ystävät ja hyvänpäivätutut välittävät toisilleen *karkkeja, kahvikuppeja ja sauhuja* töiden jälkeen Telegramissa tai teknobileissä. Luotettavuus ja hyväksi todetut kontaktit ajavat tietoturvallisuuden ja anonyymiteetin ylitse, ja tekevät näin huumekaupasta entistä saavutettavampaa yhä laajemmalle ja nuoremmalle väestölle (Leskinen 2020, 133).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen mukaan vuonna 2014 yli puolet alle 35-vuotiaista tunsikin henkilökohtaisesti vähintään yhden huumeita käyttävän ihmisen. Samantapaisesti on kasvanut osuus ihmisistä, joille on tarjottu huumeita käytettäväksi tai ostettavaksi. Henkilökohtaiset kontaktit ja lisääntynyt tietoisuus erilaisista käyttökulttuureista ovat karsineet huumeita kohtaan tunnettuja pelkoja, minkä voi nähdä yleisenä mielipiteiden lieventymisenä. (Karjalainen, Savonen & Hakkarainen 2016, 38.) Huumeista on tullut kokonaisvaltaisesti tutumpi ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa, ja käyttötrendi on pysynyt nousujohteisena 1990-luvulta saakka (Karjalainen, Hakkarainen & Salasuo 2019, 1).

Kasvanut käyttäjäkunta ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita lisääntyntä ongelmakäyttöä tai yleistä huumeongelman kasvua. Se tarkoittaa sitä, että huumeiden käytöstä on tullut enemmän tai vähemmän näkyvä osa tavallisten ihmisten juhlaa ja

arkea. Tamperelaisen yliopisto-opiskelijan kohtaamat huumeita käyttävät ihmiset eivät ole Aamulehden otsikoista tuttuja moniongelmaisia katukäyttäjiä. He voivat olla opiskelijakavereita, lapsuudenystäviä tai työkavereita, joita ei voi erottaa vain huumeetutuuksi. Tässä tutkielmassa minua kiinnostaakin juuri nämä ”tavallisen elämän” huumeiden käyttäjät ja heidän sosiaaliset verkostonsa, joiden käyttö ei yllä mediaa kiinnostavan katukäytön kriteereihin. Olen kiinnostunut siitä, millaisia asioita huumeita itse käyttävät ihmiset liittävät siihen, että myös heidän sosiaalisessa verkostossaan käytetään huumeita. Ovatko huumeita käyttävät kaverit ja tutut lopun alkua vai tavallinen osa muuta elämää?

Vastauksia ja ratkaisuja huumeiden käyttäjien sosiaalisen elämän kysymyksiin on annettu paljon ulkopuolelta - erityisesti viranomaisten ja päätöksentekijöiden puolesta. Tällöin vastaus voi tuntua yksinkertaiselta ja yksipuoliselta; huumeita käyttävistä kavereista on vain haittaa. Sosiaalisen verkoston merkitys huumeiden käyttäjän elämässä nostetaan esiin erityisesti huumeista irrottauduttaessa tai addiktiosta toivuttaessa. Huumeita käyttävä ystäväpiiri nähdään tällöin usein negatiivisena vaikutteena, ja sen poissulkeminen yksilön elämästä käytön lopettamisen edellytyksenä. (Sarpavaara 2014, 645.) Kyseisestä näkökulmasta ja käyttäjäkavereiden poissulkemisesta tekee kuitenkin haastavan huumeiden yleistymisen ihmisten arkeen ja sosiaalisiin verkostoihin ilman, että niihin erikseen hakeudutaan. Lapsuudenystävät ja yliopistokaverit voivat käyttää, jolloin huumeipiirit eivät ole enää arjesta erillinen ja niin helposti irrotettava yksikkö. Mahdollisesti kokonaisen ystäväpiirin uudistaminen aikuisiällä voi näyttäytyä haastavana, ja ulkopuolisen silmin voi olla vaikea ymmärtää, mitä kaikkea nämä sosiaaliset suhteet ovat pitäneet sisällään huumeiden käytön lisäksi.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on avata huumeita käyttävien ihmisten omaa kokemusta ja näkökulmaa. Pääfokus on heidän sosiaalisissa verkostoissaan, joissa käytetään huumeita. Tutkimuksen tarkoitus on antaa tilaa omakohtaisten kokemusten kuvaukselle, jotta huumeiden käyttäjien omia merkityksenantoja, kokemuksia ja tarpeita voidaan ymmärtää paremmin. Näin myös edesautetaan huumeiden käyttäjiin

liittyvien stigmojen ja stereotyyppien purkamista. Mistä puhutaan, kun puhutaan *huumeiden käyttäjistä tai huumeipiireistä*?

Tutkimuksen tarkoituksena ei siis ole selvittää, miksi ihmiset käyttävät huumeita tai miten sosiaaliset suhteet vaikuttavat yksilön huumeiden käyttöön. Huumeita käyttävään sosiaaliseen verkostoon paneutumalla voidaan kuitenkin paljastaa toimintaa mahdollisesti ohjaavia piileviä merkityksiä sekä laajentaa perspektiiviä, josta huumeiden käytön teemaa perinteisesti lähestytään. Tutkimuksen keskeinen kysymys on, millaisia merkityksiä huumeita käyttävät ihmiset antavat huumeita käyttävälle sosiaaliselle verkostolleen.

Tutkimukseni rakenne muodostuu seuraavalla tavalla. Ensin taustoitan huumausaineita ilmiönä yleisesti, jonka jälkeen tarkastelen tämän päivän huumeekulttuureita ja -kauppaa Suomessa. Seuraavaksi avaan käyttämäni sosiaalipsykologisen teoriataustan käyttäjän sosiaalisen identiteetin, sosiaalisen oppimisen ja leimaamisen näkökulmasta. Tämän jälkeen esittelen haastatteluaineistoni ja valitsemani analyysimenetelmän, minkä lisäksi nostan esiin huumeiden tutkimukseen liittyviä huomioita. Lopulta muodostan analyysini jaoteltuna sosiaaliseen minään liitettyihin merkityksiin sekä huumeekulttuuriin liitettyihin merkityksiin. Päätän työni pohdintaan ja johtopäätöksiin, jossa peilaan analyysiäni yleisempään yhteiskunnalliseen kontekstiin sekä huume keskusteluun.

2 Huumeiden käyttö ilmiönä ja ajankuvana

Huumausaineiden määrittely

Kysymykseen, mitä huumeet ovat, on olemassa lukuisia vastauksia niin kysyjästä ja vastaajasta kuin ajasta ja paikasta riippuen. Erilaisia huumausaineita on olemassa valtava kirjo synteettisistä luonnollisiin, lamaannuttavista kiihdyttäviin ja niin edelleen voimakkaita aistiharhoja aiheuttaviin. Niitä voidaan muun muassa nuuskata, polttaa, niellä tai pistää tavoiteltujen vaikutusten saavuttamiseksi. (Hupli 2021, 26–27.) Lääketieteessä huumeiden käyttö määritellään kuitenkin usein psyykkisiin toimintoihin vaikuttavan aineen käytöksi ilman lääkärin määräystä tai hoidollista tavoitetta, mikä erottaa sen joidenkin aineiden lääkkeellisestä käytöstä. (Aalto, Alho & Niemelä 2018). Tutkimuksissa puolestaan, kuten myös tässä, tukeudutaan usein selkeyden vuoksi huumausainelakia mukailevaan määritelmään, jossa huumeilla tarkoitetaan laittomia päihteitä.

Suomen huumausainelaisissa (373/2008) luokitellaan erikseen kielletyt aineet, valmisteet ja kasvit, joilla on lamauttavia, päihdyttäviä tai harhoja tuottavia keskushermostovaikutuksia. Ne jaetaan niin edelleen kahteen luokkaan: huumausaineet ja kuluttajamarkkinoilta kielletyt psykoaktiiviset aineet. (Kotovirta & Kailanto 2020, 12–13.) Suomen huumausainelain puitteissa uusia huumaavia aineita ei voi määritellä huumausaineiksi ilman kansainvälisiä päätöksiä, jolloin voi kestää pitkäänkin, ennen kuin uusi aine luokitellaan huumausaineeksi. Koska laki perustuu erikseen nimettyjen huumausaineiden kieltämiseen, sitä voidaan kiertää muokkaamalla aineiden kemiallisia rakenteita. Näin aineesta syntyy uusi, vaikutuksiltaan vastaavanlainen johdannainen, joka ei kuulu kiellettyjen huumeiden listaan. Näin ongelmaksi muodostuvat Suomessakin yleistyneet muuntohuumeet (designer drugs), jolloin uusien huumeiden kehittäminen on nopeampaa kuin niiden kieltäminen. (Karjalainen 2011, 18–19.)

Suomen huumausainelainsäädäntö

Huumausainelaki on säädetty vuonna 1972, mutta se on tullut nykyisessä muodossaan voimaan vuonna 2008 (Huumausainelaki 373/2008). Huumausainelaisissa on kielletty huumausaineiden tuotanto, valmistus, tuonti ja vienti, kuljetus, kauttakuljetus, jakelu, kauppa, käsittely, hallussapito ja käyttö. Lakiin on kuitenkin mahdollista tehdä poikkeuksia, kuten esimerkiksi lääkinnällisissä, tutkimuksellisissa ja valvonnallisissa tarkoituksissa. (Kotovirta & Kailanto 2020, 13.)

Suomen huumausainepolitiikka on sitoutunut toimimaan linjassa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) huumausaineiden vastaisten yleissopimusten ja Euroopan unionin (EU) huumausainestrategian kanssa vuosiksi 2013–2020. Suomen huumepolitiikan tavoitteeksi esitetään huumeiden käytön ja kaupan ehkäisy niin, että voidaan minimoida käytöstä aiheutuvat terveydelliset, sosiaaliset ja yksilölliset haitat sekä taloudelliset kustannukset. (Rönkä & Markkula 2020, 11.) Kansainvälisessä vertailussa Suomen huumausainelaki näyttää kuitenkin verrattain tiukkana, sillä Suomen huumepolitiikan voidaan nähdä perustuvan rikosoikeudelliseen kontrolliin ja rajoittamiseen, jolloin perusajatuksena voidaan nähdä huumeiden käytön kieltäminen kokonaisuudessaan. Suomen julkilausuttu tavoite painottuu yhä huumeettomaan yhteiskuntaan, toisin kuin monissa muissa EU-maissa, joissa huumepolitiikan lähtökohtana on haittojen minimointi. (Karjalainen 2011, 18.)

Moninaiset huumeiden käyttäjät

Terminä huumeiden käyttäjä on epämääräinen, ja sisältää stereotyyppisen yleistyksen huumeiden käytön homogeenisyydestä. Niin tämän tutkimuksen puitteissa kuin yleensäkin, huumeiden käyttäjistä puhuttaessa on olennaista pitää mielessä yksilön muut ominaisuudet huumeiden käytön ohella. Eri käyttäjäryhmiä koskevat faktat eivät ole yleistettävissä kaikkiin käyttäjäryhmiin. Se, mikä on jollekin viihdettä tai hallittua

kohtuuskäyttöä voi olla toiselle ongelmallista ja haitallista. (Pitkänen, Perälä & Tammi 2016; Aldridge, Measham & Williams 2011.)

Tässä tutkimuksessa aineiston anonyymin luonteen takia ei ole mahdollista eritellä haastateltujen käyttäjien huumeiden käytön luonnetta. Käyttö painottuu pitkäaikaiseen ajoittaiseen tai säännölliseen käyttöön, mutta tutkimus ei ota kantaa käytön hallintaan tai mahdolliseen ongelmallisuuteen. Tämän takia käytän tutkimuksessani termejä huumeiden käyttäjä tai huumeita käyttävä ihminen, pyrkien karsimaan niihin liittyvät oletukset. Aiemmassa suomalaisessa tutkimuksessa edellä mainittuja termejä on käytetty kuten sanoja koiranomistaja tai autoilija. Näin viitataan vain henkilön yksittäiseen toimintaan eikä hänen koko identiteettiinsä. Termistä pyritään riisumaan kulttuuriset ja sosiaaliset arvotukset sekä annetut lisämerkitykset. (Seppälä & Mikkola 2004, 32.)

2.1 Huumetilanne ja trendit Suomessa

Yleisimmät huumeet

Suomessa yleisimmin käytetyt huumeet ovat kannabis (marihuana ja hasis), amfetamiini ja muut stimulantit, heroini ja muut opiaatit, kokaiini, hallusinogeenit (enkeli-pöly ja LSD), synteettiset päihteet (gamma ja lakka) sekä erilaiset impattavat inhalantit (spraymaalit tai puhdistusaineet) (Huttunen 2018). Suonensisäisistä huumeista löytyi eniten buprenorfiinia (Subutex), amfetamiinia ja metamfetamiinia vuosien 2017–2019 aikana pääkaupunkiseudulla tehdyissä ruiskuhuumejäätutkimuksissa (Ruiskuhuumejäätutkimus 2019). Lääkkeellistä, opiaattikorvaushoitoon tarkoitettua Subutexia ja muita buprenorfiineja päihdekäytetäänkin Suomessa huomattavasti laajemmin kuin muissa Euroopan maissa (Leskinen 2020, 140). Suomessa eniten käytetyt suonensisäiset aineet poikkeavat monien muiden EU maiden käyttöprofiileista, sillä monissa muissa Euroopan maissa yleisempää on muun muassa kokaiinin ja heroinin käyttö (EMCDDA 2020).

2020-luvulla huomionarvoista on ollut muuntohuumeiden räjähdysmäisesti kasvanut valikoima Suomessa (Kataja ym. 2016, 44). Muuntohuumeiden lisääntyntä kysyntää ja käyttöä voi selittää esimerkiksi muiden huumeiden, kuten Subutexin suurien poliisitakavarikoiden aiheuttama vähäinen tarjonta (Leskinen 2020, 131). Uusissa aineissa ainesosien ja pitoisuuksien vaihtelu voi olla hyvinkin suurta, mikä voi tehdä niistä käyttäjälleen hengenvaarallisia. Uusien aineiden vaarallisuutta lisää entisestään se, ettei terveydenhuollon henkilökunnalla ole niistä aiempaa kokemusta, jolloin aineiden ja niiden vaikutusten arvioiminen kriittisissä tilanteissa voi olla haastavaa. (Varjonen 2014, 106.)

Viimeisimmän *Huume tilanne Suomessa* -raportin mukaan suomalaisten huume kokeilut ja huumeiden käyttö ovat nelinkertaistuneet 1990-luvun alusta. Kasvu voi selittyä osin 1990-luvulla ja sen jälkeen huume kokeilunsa aloittaneiden osuuden kasvulla kyselyjen otoksessa. Samanaikaisesti vähenevät vanhemmat ikäluokat, joilla on harvemmin kokemusta huumeiden käytöstä ja kokeilusta. Raportin mukaan käyttö on lisääntynyt erityisesti 25–34-vuotiaiden ikäluokassa. Vuonna 2018 noin neljäsosa (24 %) suomalaisista kertoi kokeilleensa joskus kannabista, joista noin seitsemän prosenttia oli kuluneen vuoden aikana (15–69-vuotiaat). Vuoden 1992 raportissa kokeilleensa ilmoitti 7 prosenttia. (Rönkä & Markkula 2020, 18.) Kannabiksen ohella muiden huumeiden käyttö ja kokeilu on väestötasolla yleistynyt, mutta siitä huolimatta yhä alhaista, alle viisi prosenttia (Karjalainen, Pekkanen & Hakkarainen 2020).

Huume-Suomen lyhyt historia 1960–2020

Huumeiden suosio Suomessa on viime vuosikymmenten aikana vaihdellut paljon ajan ja paikan mukaan, kuten myös huumeiden ongelmallisuuden määrittäminen (Tamminen 2000, 26–27). Suomessa on kuitenkin vaikuttanut kaksi merkittävää 1960- ja 1990-luvuille sijoittunutta huumeaaltoa (Varjonen 2015, 29). Huumeiden käytön trendit ovat heijastaneet oman aikansa yhteiskuntaa eli näin myös huumeiden käytölle annetut

merkitykset ovat peilanneet sitä ajankuvaa, joka nuorison keskuudessa on kulloinkin vallinnut (Salasuo 2004, 14).

Tällaisena voi nähdä esimerkiksi juuri 1960-luvulla pääasiassa pääkaupunkialueelle rantautuneen hippiliikkeen, jossa huumeiden, erityisesti hasiksen, käyttö yhdistyi sodanvastaisiin mielenosoituksiin, valtarakenteiden kyseenalaistamiseen sekä kiinnostukseen itsetutkiskelua kohtaan (Perälä 2011, 21; Partanen 2002, 22–23). Muualla Suomessa huumeiden käyttö rajoittui sotaveteraaneihin, jotka olivat jääneet koukkuun sotarintamalla piristäneisiin amfetamiiniin ja pervitiiniin tai kipua helpottaneeseen heroiniin. Vuonna 1972 huumeiden käyttö kriminalisoitiin Suomessa, mutta hippiliikkeen jälkituulet pitivät yllä huumeiden kysyntää. (Gustafsson & Huuskonen 2019, 192.)

1990-luvulla kaupungistuvassa ja kansainvälistyvässä Suomessa käynnistyi niin sanottu toinen huumeaalto, joka yhdistyi vahvasti teknomusiikin ja rave-kulttuurin nousuun. Huumausaineiden tarjonta kasvoi ja monipuolistui, ja juhlimiskulttuurin muutoksen myötä kiinnostus ekstaasin ja muiden vastaavien stimulanttien käyttöön kasvoi. (Perälä 2011, 32; Kataja ym. 2016, 44.) Huumekokeiluista tuli osa tavallisten nuorten aikuisten vapaa-aikaa, mutta samanaikaisesti Suomeen muodostui myös aikaisempaa laajempi opiaattien ja amfetamiinin ongelmakäyttäjien vähemmistö (Salasuo 2004, 82).

Toisin kuin 1960-luvun aalto, 1990-luvun kehityskaari ei ole huippunsa jälkeen laantunut. Huumeiden voi nähdä asettuneen osaksi yhteiskuntaa, jolloin aallon sijasta on perustellumpaa puhua vedenpinnan pysyvästä noususta (Seppälä & Salasuo 2001). Huumeiden käyttäjäkunnassa ei korostu enää boheemit alakulttuurit, taiteilijat, kirjailijat ja tieteilijät, vaan huumeiden käytöstä on tullut yhä suurempi osa tavallisten nuorten aikuisten arkea ja sen asema on vahvistumassa suomalaisten juhlintatavoissa sukupuolesta tai sosioekonomisesta asemasta riippumatta (Varjonen, Tanhua & Forsell 2014, 28). Suomalaisessa huumetutkimuksessa on puhuttu jo 2000-luvun alussa eräänlaisesta huumausaineiden *normalisaatiosta*, sillä erilaiset huumeet ja niihin liittyvät ilmiöt ovat tulleet varsin jokapäiväisiksi monissa eri yhteyksissä (Salasuo 2004, 16–17). Huumeiden kontekstissa normalisaatiolla tarkoitetaan normien vastaisen,

alakulttuurisen toiminnan muuttumista osaksi valtavirtaa. Huumeiden kokeilu ja käyttö on jalkautunut laajemman yleisön keskuuteen, huumeita on helpommin saatavilla ja laittoman ja laillisen raja on hämärtynyt kokonaisuudessaan asennemuutoksen myötä. (Hakkarainen ym. 2015, 330; Aldridge, Measham & Williams 2011, 202–206.) Normalisoitumisen ilmiö koskee kaikkein laajimmin kannabiksen käyttöä, mutta stimulanttien kuten ekstaasin osalta normalisaatio rajautuu lähinnä juhlimis- ja alakulttuureihin. (Salasuo 2004, 16–17.)

Kasvavan käyttäjä- ja kokeilijakunnan lisäksi normalisaation ilmiötä vahvistaa nimenomaan huometietoisuuden kasvaminen suomalaisten keskuudessa. Huumeiden käyttö ja symboliikka ovat laajasti esillä tämän päivän kulttuurissa ja mediassa, kuten muodissa ja musiikissa sekä elokuvissa ja tv-sarjoissa. Ihmiset näkevät huumeiden käyttöä ympärillään niin mediassa kuin arjen tilanteissa, ja tulevat näin pyytämättä tietoiseksi huumeiden erilaisista käyttötavoista. (Aldridge ym. 2011, 206–207; Walker 2017, 21.) Huumeiden luokse ei tarvitse enää välttämättä erikseen hakeutua, sillä huumeet ovat tulleet osaksi tavallisten nuorten aikuisten ajanviettotapoja ja -paikkoja sekä mediaympäristöjä. Normalisaation ilmiöllä ei siis niinkään viitata huumeiden käytön tulevan kaikkialla yleisesti hyväksytyksi, vaan ennemminkin huumeiden käytön juurtumiseen normaaliksi osaksi sosiaalista todellisuuttamme. (Salasuo 2004, 18.)

Vaikka ilmiö on integroitunut laajemman väestön keskuuteen ja asennemuutosta on havaittavissa, yleiset käsitykset huumeiden käytön luonteesta perustuvat yhä tänäkin päivänä usein vanhentuneisiin näkemyksiin ja uskomuksiin. Erityisesti vanhemman väestön näkemyksissä korostuvat huumeiden haitalliset vaikutukset ja pahimpien ongelmakäyttäjien nähdään edustavan huumeiden käyttäjien enemmistöä. (Salasuo & Rantala 2002, 39–40.) Tällaista ongelmakorostunutta puhetapaa suositaan myös vielä 2020-luvun valtamediassa ja shokkiotsikoissa, mikä paljolti ohjaa myös virallisen huumausainepolitiikan ja julkisen mielipiteen muodostumista (Lancaster ym. 2011, 398–400). Lähestymistavan muuttaminen on vaikeaa, sillä huumeet ovat moraalisesti latautunut aihe, ja huumeista puhuminen muuten kuin ongelmana käsitetään helposti huumemyönteiseksi liberaaliksi kannanotoksi (Salasuo & Rantala 2001, 39–40).

2.2 Käyttötavat ja -kulttuurit

Huumeita on kautta aikain käytetty mitä erilaisimpiin ritualistisiin, lääkinnällisiin sekä elämys- ja päämäärähakuisiin tarkoituksiin (Móro, Simon, Bárd & Rácz 2011, 195). Näillä erilaisilla huumeiden käyttötavoilla käyttäjät voivat ilmentää kuulumista tai erottautumista, erilaisia elämäntyyplejä tai kulttuureja. Tietyillä alakulttuureilla on voitu nähdä olevan erityinen suhde tiettyihin päihteisiin, kuten hiphopilla kannabikseen tai rave-kulttuurilla MDMA:n käyttöön, mutta tässä luvussa haluan kohdistaa tarkastelun varsinaisista alakulttuureista itse käytön ominaisuuksiin. Käyttötapoja arvioidessa on syytä ottaa huomioon kolme tekijää: aine (farmaloginen vaikutus), viritys (esimerkiksi sen hetkinen mielentila ja käyttäjän yksilölliset ominaisuudet) ja konteksti (käyttöön liittyvä merkityksenanto ja sosiaalinen ympäristö). Erilaisissa käyttökulttuureissa niillä on erilaisia painoarvoja, minkä tunnistaminen mahdollistaa huumeiden käytön monimuotoisuuden tarkastelun. (Salasuo & Rantala 2002, 40.)

Erään mallin mukaan huumeiden käyttö voidaan jakaa käyttökulttuureihin ja -tapoihin perustuen kolmeen alakategoriaan: kokeiluun, viihdekäyttöön ja ongelmakäyttöön. Viihde- ja ongelmakäytön kategoriat eivät ole stabiileja, vaan käyttö voi kuulua vaihtelevin painotuksin kumpaan tahansa luokkaan, molempiin niistä tai vaihdella niiden välillä kausiluontoisesti. (Järvinen & Ravn 2011, 565.) Valtaosa huumeiden käytöstä on kuitenkin tutkitusti kokeilua, jossa huumeiden käyttökertoja on alle kymmenen. 1960-luvulta saakka noin 80 prosenttia kaikista huumeiden käyttäjistä on kuulunut tähän ryhmään. Kokeilun motivaatioksi kerrotaan usein ystävien käyttö, halu päihtyä, uteliaisuus sekä kertomukset aineiden miellyttävistä vaikutuksista. (Salasuo & Rantala 2002, 42–44.)

Useimmille nuorille huumeiden käyttö on ohimenevä vaihe ennen aikuisuuteen asettumista. Pieni osa kokeilijoista jatkaa huumeiden satunnaista tai säännöllisempää käyttöä, mutta hallitusti, ilman että siitä muodostuu keskeinen elämänsisältö. Osa jää kuitenkin myös koukuun. (Aldridge, Measham & Williams 2011; Partanen 2002, 29.) Aiemmassa tutkimuksessa on esitetty kaksi säännölliseksi huumeiden käyttäjäksi tulemisen tapaa. Ensimmäisessä huumeiden käyttöön yhdistetään jo aiemmin alkanut

syrjäytyminen ja huono-osaisuus elämän eri osa-alueilla. Toisessa huumeiden käyttöön ohjaavat nuoriso- ja juhlimiskulttuurit, jossa käyttö voidaan nähdä laskelmoituna riskinottona. (Salasuo & Rantala 2002, 43–44.) On kuitenkin hyvä muistaa, että moniongelmaisuus ja sosiaalisista instituutioista syrjäytyminen voi naamioitua juhlimiseksi, jolloin myös tämä jaottelu sekoittuu. Omaa käyttöä voidaan oikeuttaa ”juhlien” avulla, vaikka ensisijaisena motiivina on juhlimisen sijaan vain tarve käyttää huumetta. Huumeiden käytön määritelmässä korostuukin usein kysymys, onko käyttö käyttäjän hallinnassa. (Järvinen & Ravn 2011.)

Viihdekäyttö

Huumeiden viihdekäyttö on perinteisesti nähty vapaa-aikana tapahtuvana käyttönä eli lähtökohtaisesti käyttäjä käy töissä tai opiskelee. Tämä ei kuitenkaan ole reunaehto viihdekäytölle. Lähes aina viihdekäyttöön liittyy kuitenkin oletus käytön hallinnasta ja myönteisistä seurauksista. (Askew 2016, 113–114.) Käytön motiiveja voivat olla esimerkiksi juhliminen, yhdessäolo ystävien kanssa, erottautuminen, statuksen hankkiminen, rentoutuminen, itsensä henkinen kehittäminen, uteliaisuus tai jotain näiden väliltä – jokin kiinnostava, innostava ja nautinnollinen (Salasuo & Rantala 2002, 45–46).

Huumeiden viihdekäytön voi jakaa karkeasti juhlimiseen eli stimulanttikulttuuriin sekä tajunnanlaajennukseen eli psykedeelikulttuuriin. Yleiseen juhlimiskulttuuriin kuuluvaa huumeiden viihdekäyttöä voi tapahtua nykypäivänä lähes missä vain missä on juhlat – klubeilla, ravintoloissa, opiskelijajuhlissa, yökerhoissa, festivaaleilla ja kotibileissä. Tyypillisimpiä käytettyjä aineita ovat erilaiset stimulantit kuten amfetamiini, kokaiini ja ekstaasi. (Salasuo & Rantala 2002, 163.) Arkipuheessa syyksi huumeiden viihdekäytölle voidaan yksinkertaisuudessaan esittää se, että silloin musiikki kuulostaa paremmalta ja juhlat kestävät pidempään. Ylilyöntejä ei tapahdu yhtä helposti kuin kännissä ja seuraavan päivän krapula on kevyempi. Huumeista nimenomaan stimulanttien vaikutukset esitetään ihanteellisena juhlatilanteisiin, joissa yleensä tähdätään nautinnon maksimoimiseen sosiaalisessa ympäristössä. Amfetamiinin ja ekstaasin

käyttäjät voivat kokea aineen lisäävän vireystilaa, kasvattavan itsevarmuutta, kohottavan mielialaa ja vähentävän sosiaalisia estoja. Samanaikaisesti stimulantit tuovat mukanaan päihtymyksenkaltaista euforiantunnetta. (Storvik 2021.) Tietysti kuten kaikki päihteet, myös stimulantit vaikuttavat ihmisiin eri tavoin, niihin voi liittyä ei-toivottuja vaikutuksia ja vaikutukset voivat muuttua pitkäaikaiskäytön myötä. Edellä mainitut ovat kuitenkin tekijöitä, jotka houkuttelevat viihdekäyttäjiä ja juhlijoita stimulanttien pariin. Kannabiksen käyttöä juhlissa verrataan usein tupakointiin, pienellä päihdyttävällä lisämausteella.

Psykedeelien viihdekäyttö puolestaan painottuu klubien ja yökerhojen sijasta omiin tilaisuuksiin, reiveihin ja ulkoilmabileisiin luonnossa. Käyttöön liittyy hengellisiä piirteitä ja käytöllä voidaan tavoitella muun muassa vallitsevasta länsimaisesta todellisuudesta irrottautumista, uudenlaisen tietoisuuden laajentamista tai itsetuntemuksen lisäämistä. Psykedeelikulttuurissa käytetyimmät aineet ovat LSD, sienet ja kannabis, joskin myös ekstaasia käytetään runsaasti. (Móro, Simon, Bárd & Rác 2011, 189–190.) Tekno- ja reivibileissä huumeiden käytön on kuvattu mahdollistavan käyttäjille jaetun kokemuksen yhtenäisyydestä ja hyväksynnästä ennestään tuntemattomien ihmisten välillä. Vaikka myös psykedeelikulttuuriin kuuluu ehdottomasti musiikki, tanssi ja juhliminen, se on useille myös osa laajempaa elämäntapaa ja -katsomusta, jolloin se voi erota arvomaailmaltaan ja sisällöltään merkittävästikin tavanomaisesta viihdekäytöstä yökerhokulttuureissa. (Salasuo & Rantala 2002, 162–167.) Psykedeelieja käytetään usein myös juhlatilanteiden ulkopuolella, jolloin niitä voidaan käyttää yksin tai kavereiden kesken rauhallisessa ympäristössä.

Erityisesti koronavuosien ravintola- ja baarisulkujen myötä UG- ja ulkoilmabileet ovat kasvattaneet suosiotaan myös psykedeelikulttuurien ulkopuolelta tulevien nuorten aikuisten keskuudessa. Nykyisin, vaikka yökerhot ovatkin auki, ulkoilmareivit voivat olla valtavirtanuorisolle aivan yhtä potentiaalinen, ellei houkuttelevampi vaihtoehto viettää kesäyötä Helsingissä. Näin geneeristen juhlimis- ja tajunnanlaajennuskulttuurien sekä niihin yhdistettyjen identiteettien, paikkojen ja huumausaineiden väliset rajanvedot sumentuvat. On kuitenkin huomioitava, että vaikka psykedeelikulttuurille tyypilliset

juhlat, musiikki ja fyysiset sijainnit ovat valtavirtaistuneet, varsinaisten psykedeelisten huumeiden käyttö on yhä marginaalissa. Valtavirran suosiossa olevissa teknobileissä ja reiveissä suosituin huume on ekstaasi, jolloin siihen ei välttämättä yhdisty muuta ideologiaa kuin bilekokemuksen parantaminen juhlimiskulttuurille tyypillisesti.

Humalahakuisen päihde- ja juhlimiskulttuurin rinnalle kehittyneiden, aivan uudenlaisten juhlimistapojen tunnistaminen on tärkeää, jotta huume keskustelussa päästäisiin lähemmäs nuorten aikuisten arkipäivän todellisuutta (Salasuo 2004, 168). Joissain tutkimuksissa huumeiden viihdekäytön on todettu normalisoituneen niin merkittäväksi osaksi nuorisokulttuureita, että tulevaisuudessa nuoret, jotka eivät koskaan kokeile huumeita voivat kuulua vähemmistöön (Parker ym. 2015, 26; Aldridge ym. 2011).

Viihdekäyttöä voidaan laajemmin kuvata tavoiteltuna kontrollin menetyksenä ja riskinottona. Hallinnan laskelmoitu menettäminen sopii hyvin osaksi hedonistista elämäntapaa, mutta samalla myös suoritusorientoitunutta yhteiskuntaa. Vapaa-ajan huumeiden käytöllä voidaan hakea vastapainoa muuten strukturoituun arkeen opinnoissa tai työelämässä, jolloin huumeista saatu nautinto ja vapauden tunne voittaa arvioidut riskit. (Kataja ym. 2016, 45.) Huumeiden viihdekäyttö on erityisen yleistä yhdessä muiden kanssa, jolloin henkilökohtaisen päätöksen sijasta riskinottoa puoltaa yhteinen kokemus, luottamus ja turvallisuudentunne. Riskinottajana näyttäytyminen sosiaalisissa tilanteissa voi olla myös tapa saavuttaa statusta ryhmässä. Tyypillistä on, ettei viihdekäyttö useinkaan näyttäydy käyttäjien silmissä todellisena uhkana terveydelle. (Pilkington 2007, 373–376.)

Kuten huumeiden käyttöön aina, myös viihdekäyttöön liittyy kuiteinkin riskejä, jotka vaihtelevat luonteeltaan ja vakavuusasteeltaan käytettävien aineiden ja käyttötapojen mukaan (Salasuo & Rantala 2002, 160). Otettavaan riskiin sisältyy siis aina pieni määrä epävarmuutta ja sen hyväksymistä, ettei tilannetta pystytä kokonaan hallitsemaan. Pahimmillaan käyttäjä voi menettää hallinnan kokonaan ja riippuvuus huumausaineeseen muuttua halun tarpeeksi. Hallitusta kulutuksesta tulee pakonomaista käyttäytymistä ja käyttäjästä kulutuksen kuluttama. (Kataja ym. 2016, 44–45.)

Ongelmakäyttö

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee ongelmakäytön huumausaineiden käytöksi, josta aiheutuu tai on aiheutunut käyttäjälle vakavaa sosiaalista ja terveydellistä haittaa. Monissa tapauksissa ongelmakäyttöön yhdistyy riippuvuus ja terveydelle haitallisia käyttötapoja, kuten joillekin huumeille tyypillinen pistäminen. Myös tietyt voimakasta riippuvuutta aiheuttavat huumausaineet, kuten opioidit, voidaan nähdä olevan tyypillisempiä huumeita ongelmallisesti käyttäville. (Rönkä & Markkula 2020, 37.) Suomalaisissa ongelmakäyttöä ja huumekuolemia tarkastelevissa tutkimuksissa on tunnistettu laajaa opioidien, bentsodiatsepiinien ja alkoholin sekakäyttöä, jolla näyttää olevan keskeinen rooli marginalisoituneiden, moniongelmaisten huumeiden käyttäjien käyttökulttuureissa pääkaupunkiseudulla. (Tammi, Pitkänen & Perälä 2011, 52; Salasuo ym. 2009.)

Ongelmakäyttö on usein yhteydessä syrjäytymiseen ja moniongelmaisuuteen, mutta kyseessä ei ole suora syy-seuraussuhde. Myös yhteiskunnan instituutioihin tavanomaisesti kiinnittynyt työssäkävijä voi käyttää huumeita ongelmallisesti. Vakavasti riippuvaiset käyttäjät ovat kuitenkin alttiimpia syrjäytymiselle ja stigmatisoitumiselle. (Tammi, Pitkänen & Perälä 2011, 46–47.) Ongelmakäyttäjät ovat usein tekemisissä viranomaisten ja päihdehuollon kanssa ja edustavat yleistä stereotypiaa huumeiden käyttäjästä. Psykkisten ja fyysisten haittojen lisäksi ongelmakäytön olennainen piirre on juuri huumeiden aiheuttama riippuvuus, jolloin vakavimmassa tapauksessa käyttäjän elämä voi muodostua aineen jatkuvan saannin ympärille. (Salasuo & Rantala 2002, 44.)

Tuoreimpien arvioiden mukaan vuonna 2017 Suomessa oli 31 100–44 300 huumeiden käyttäjää, jotka käyttävät amfetamiineja ja opioideja ongelmallisella tavalla. Kun tämä suhteutetaan koko väestöön, voidaan huumeita ongelmallisesti käyttäviä arvioida olevan noin prosentti kaikista 15–64-vuotiaista suomalaisista. Naisten osuus ongelmakäyttäjistä on arviolta kolmannes eli 8 500–11 900. Yleisintä huumeiden ongelmakäyttö on 25–34-vuotiailla ja sen jälkeen 35–44-vuotiailla. (Rönkä 2020, 37.) Vuonna 2005 ongelmakäyttäjiä arvioitiin olevan Suomessa noin 14 500–19 000 eli noin puolet tämän viimeisimmästä arviosta. (Tammi, Pitkänen & Perälä 2011, 45). On

kuitenkin otettava huomioon erot menetelmissä, jotka voivat vaikuttaa vertailuun. Ongelmakäyttäjien määrä on aina vain arvio.

Suomalaisessa huumeiden ongelmakäytössä ja huumekuolemien kehityksessä huomionarvoista on 15–24-vuotiaiden suurehko osuus huumeita ongelmallisesti käyttävistä ja menehtyneistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimustuloksista on nähtävissä, kuinka 15–24-vuotiaiden huumeiden käyttökokeilut ovat nousseet väestötasolla vain maltillisesti, mutta samanaikaisesti on havaittavissa lisääntyvä joukko saman ikäisiä nuoria, joilla on huumeiden ongelmakäyttöä vakavine haittoineen. Kansainvälisessä määrällisessä vertailussa on kuitenkin muistettava erot määritelmässä. Suomessa ongelmallisesti käyttävien määritelmä on verrattain laaja, sillä siihen luetaan mukaan kaikki sosiaalisia haittoja aiheuttava käyttö, kuten esimerkiksi huumausaineen alaisena ajaminen. Useissa muissa Euroopan maissa ongelmakäyttäjien määrän arvioon lasketaan vain riippuvuusdiagnoosin saaneet. (Rönkä 2020, 38–40.)

Ongelmakäyttö on tärkeää tunnistaa avun mahdollistamiseksi, mutta myös muut käyttömuodot tulee pitää mielessä huumeiden käytöstä keskusteltaessa. Ilmiöstä tulee helposti ongelmakeskeinen, kun samanaikaisesti sekä viranomaistietoon tulevat että median esiin nostamat käyttäjät ovat yleensä ongelmakäyttäjiä (Walker 2017, 21–22). Myös päihdehuollon ammattilaisten käsitys huumetilanteesta voi olla vääristynyt, sillä vain murto-osa Suomen huumeiden käyttäjistä on päihdehuollon piirissä. Vuosia kenttätyötä Helsingin huumeipiireissä tehnyt tutkija Jussi Perälä toteaa katukuvassa näkyvien ongelmakäyttäjien olevan huumemarkkinoiden pienin ryhmä (Perälä 2013, 202). Voisi siis sanoa, että huumeiden käytön kontekstissa pieni ongelmakäyttäjien ryhmä saa eniten huomiota, jolloin käyttönsä hallitsevat jäävät helposti tämän huomion alle. (Decorte 2011, 34–38.) On myös syytä muistaa kategorisointien väliin jäävä liike ja variaatio. Viihde- ja ongelmakäytön väliin mahtuu monenlaisia käyttötapoja, jotka elävät jatkuvasti. Kannabiksen satunnaiskäytöstä voi muodostua ongelma ja kovien huumeiden viihdekäyttö voi pysyä hallinnassa. Osalla riippuvuus voi olla kehittymässä ja osa vähentää omaehtoisesti. (Aldridge ym. 2011; Järvinen & Ravn 2011.)

2.3 Suomalainen huumekauppa

Huumemarkkinoiden laitton ja piilotettu luonne on luonut haasteensa ilmiön tutkimiseen niin Suomessa kuin ulkomailla. Siitä tutkijat ja viranomaiset ovat kuitenkin yhtä mieltä, että jo ilmiön monimuotoisuus itsessään estää sen yksiselitteisen kuvaamisen. Huumemarkkinoiden rakenteen hahmottelemiseksi on kuitenkin muodostettu erilaisia malleja, joista yksi tunnetuimmista käyttää ylemmän tason, keskitason ja alemman tason käsitteitä. Tämä poikkeaa perinteisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen yhdistetystä pyramidimallista siten, että eri tasojen toimijoita ei automaattisesti ohjaa tiukat, ylhäältä alaspäin valuvat auktoriteetti- ja käskysuhteet. Toimijaryhmät voidaan kuitenkin jakaa joustavasti ylemmän tason maahantuojiin, keskitason tukkureihin ja välittäjiin sekä alemman tason vähittäismyyjiin. Toimijoiden on mahdollista toimia samanaikaisesti useassa eri roolissa tai liikkua jouhevasti niiden välillä. Näin huume-markkinat voidaan nähdä ajasta, paikasta ja toimijoista riippuvana monimuotoisena ilmiönä. (Perälä 2011, 28–31; Leskinen 2020, 125.) Termi suomalainen huumekauppa on siis jo itsessään paradoksi huumekaupan ollessa ennen kaikkea kansainvälinen ja rajoja ylittävä ilmiö, mutta tässä tutkimuksessa näen kuitenkin olennaiseksi kiinnittää tarkastelun juuri markkinaketjun viimeiseen silmukkaan, jossa huumeaine päättyy käyttäjälle - Suomessa.

Tässä luvussa avaan lyhyesti suomalaisen huumekaupan erityispiirteitä ja sitä, miten ja keneltä suomalaiset huumeiden käyttäjät saavat huumeensa. Ostajan näkökulmasta nykypäivän huumekauppa Suomessa on karkeasti jaettavissa kolmeen: pimeään verkon kauppaan, avoimen verkon kauppaan ja social supply -tyyppiseen kavereiden kesken käytävään huumeiden välittämiseen. Tämän tutkimuksen fokus keskittyy kahteen jälkimmäiseen, mutta vertailun vuoksi avaan seuraavaksi kaikkia lyhyesti.

Pimeän verkon huumekauppa

Verkossa käytävä huumekauppa on pitkään keskittynyt Tor-verkkoon sen anonyymin luonteen ja salattujen yhteyksien vuoksi. Tor-verkon toiminta perustuu eri puolella maailmaa sijaitseviin tuhansiin vapaaehtoisten ylläpitämiin reitittämiin, joiden välillä toimii salattu yhteys. (Haasio 2017, 11–12.) Tor-verkko piilottaa palvelun oikean sijainnin, jolloin sen sulkeminen tai sensuroiminen on vaikeaa. Näin myös käyttäjän henkilöllisyys, sijainti ja IP-osoite saadaan kätkeytyä lukuisten salattujen yhteyksien kautta. On mahdotonta valvoa, kuka sivustolla vierailee, jolloin sekä sivusto että sivustolla kävijä säilyttävät korkean anonymiteetin. Tätä verkon aluetta, johon pääsee ainoastaan Tor-selainta käyttämällä, kutsutaan usein pimeäksi verkoksi (darknet, darkweb). (Nurmi & Kaskela 2015, 388; Haasio 2017, 14.) Anonymiteettiä tukee huumekaupassa usein käytetyt digitaaliset valuutat ja maksutavat, kuten Bitcoin, joiden käyttö vaikeuttaa myyjien ja ostajien jäljittämistä entisestään (Nurmi, Kaskela, Perälä & Oksanen 2017, 202). Nettikaupan kautta tilattuja huumeita voidaan toimittaa ostajalle esimerkiksi posti- tai kuriirilähetyksinä tai maastokätköissä (Leskinen 2020, 135). Yleistä on myös tapaamisen sopiminen salatuissa viestipalveluissa, kuten Wickrissä, jolloin huumeita ja käteistä rahaa vaihdetaan kasvotusten (Demant, Bakken, Oksanen & Gunnlaugsson 2019, 383).

Suomessa on toiminut kaksi suurta pimeän verkon palvelua, Silkkitie ja Sipulikanava, jotka mahdollistivat laaja-alaisen huumekaupan verkossa. Kumpikaan ei ole varsinainen huumekauppa, vaan sivustoilla yksittäiset huumekauppiat ilmoittavat myytävistä huume-eristään foorumityyppisillä keskustelualustoilla. Silkkitie keskittyi lähtökohtaisesti vain huumemarkkinoihin, mutta Sipulikanava on puolestaan toiminut monipuolisempana kuvalautana. (Haasio 2017, 20–22.) Huumeiden tarjonta on ollut näillä alustoilla kuitenkin huomattavan monipuolista ja laajaa. Suomalaisen tutkimusryhmän tekemän selvityksen mukaan Silkkitiellä käytiin 11 kuukauden seurantajakson aikana huumekauppaa yli 2 miljoonan euron arvosta. (Nurmi ym. 2017, 204). Pimeän verkon kauppa-alustoja on runsautensa puolesta kuvattu ympäristöksi, jossa käyttäjä voi valita itselleen mieleisiä huumeita kuin lapsi karkkikaupassa. (Barratt,

Lenton, Maddox & Allen 2016, 50). Maaliskuussa 2019 Suomen lainvalvontaviranomaiset, Europol ja Ranskan viranomaiset yhteistyössä takavarikoivat Silkkitien verkkopalvelimen ja sen sisällön kokonaisuudessaan, minkä jälkeen Suomessa käytävä huumekauppa on siirtynyt muille alustoille. (Leskinen 2020, 137.)

Huumeiden myynnin netissä mahdollistaneet alustat, kuten aikanaan Silkkitie, ovat kasvattaneet merkittävästi huumausaineiden tarjontaa Suomessa erityisesti suurempien kaupunkikeskittymien ulkopuolelle (Nurmi ym. 2017, 205). Käyttäjiä on ollut 15-vuotiaista aina 83-vuotiaisiin, Ahvenanmaalta Lappiin saakka. Anonymiteetin tunne on ollut yksi merkittävimmistä tekijöistä Silkkitien ja pimeän verkon nettialustojen suosion takana. (Leskinen 2020, 137–138.)

Viime vuosien aikana pimeän verkon huumekaupan suosiossa on kuitenkin ollut nähtävissä muutoksia. Vuonna 2022 EMCDDA:n suoritti pimeän verkon huumausainemarkkinoiden tarjonnan analyysin, joka osoitti useiden tekijöiden, kuten koronapandemian, lainvalvontatoimien ja pitkien käyttökatkokkien vaikuttaneen huumekaupan toimintaan pimeässä verkossa. Kuluttajien luottamus pimeän verkon alustoihin huumausaineiden hankintalähteenä on vähentynyt muun muassa juuri lainvalvontatoimien ja huijausten myötä. (EMCDDA 2022, 18.)

Avoimen verkon huumekauppa

Huomioitava kehityssuunta Suomen huumemarkkinoilla liittyy huumausaineiden tarjontaan ja kauppaan avoimen, sosiaalisen median kautta (Demant ym. 2019). Siirtymä on kansainvälinen trendi, jossa isoihin pimeän verkon alustoihin kohdistetut viranomaisiskut ovat saaneet huumekauppiaat siirtämään ainakin osan verkkokaupankäynnistä sosiaaliseen mediaan, suljettuihin huumeryhmiin ja vahvasti salattuihin pikaviestisovelluksiin. (Leskinen 2020, 135–137.) Myös vuoden 2022 Euroopan huumeraportissa todetaan, kuinka huumemarkkinat sosiaalisessa mediassa herättävät kasvavaa kiinnostusta, ja applikaatioita pidetään kätevämpänä ja turvallisempana tarjonnan lähteenä (EMCDDA 2022, 18).

Ilmiö on tunnistettu viime vuosina niin viranomaisten kuin median puolesta. Sitä, kuinka sosiaalista mediaa ja eri applikaatioita käytetään huumeiden myymiseen ja ostamiseen, on kuitenkin tutkittu vielä verrattain vähän. Selkeänä tunnusmerkkinä nousee esiin se, kuinka sosiaalisen median huumekaupan on todettu saavuttavan erityisen nuoria myyjiä ja käyttäjiä muihin kauppatapoihin verrattuna. (Demant ym. 2019, 378.) Nuorten suosiossa muutenkin olevat applikaatiot, kuten Snapchat, Instagram ja WhatsApp näyttävät nuorille turvallisina, nopeina ja helppoina linkkeinä myyjän ja potentiaalisen ostajan välillä verrattuna katukauppaan tai pimeän verkon alustoihin (Oksanen ym. 2021, 34; Bakken, Oksanen & Demant 2022, 2). Tuttujen applikaatioiden käyttöön ei myöskään tarvitse hankkia uutta tietotaitoa, toisin kuin esimerkiksi kryptomarketeista ostaessa. Katoavat viestit ja salatut keskustelut luovat käyttäjälle turvallisuuden tunnetta, vaikei pimeän verkon kaltaista anonymiteettiä saavuteta. (Moyle, Childs, Coomber & Barrat 2019, 101–103.) Itä-Uudenmaan poliisin rikoskomisario Markku Lylykangas kertoo nuorten ottavan toisiinsa yhteyksiä esimerkiksi juuri WhatsApp- ja Snapchat-palveluissa, jossa he sopivat tapaamispaikasta rahan ja huumeiden vaihtoon (Helsingin Uutiset 2.11.2016).

Erityisen huolissaan Keskusrikospoliisi on nimenomaan nuorten kasvavasta osuudesta huumekaupan toimijoissa. Sosiaalinen media on ajasta ja paikasta riippumaton toimintakenttä, joka tavoittaa vaivattomasti uusia, vailla aikaisempaa käyttökokemusta olevia nuoria. Viranomaisten esitutkinnoista on selvinnyt, kuinka huumeiden nettikauppa on useissa tapauksissa mahdollistanut huumeiden saatavuuden nuorille haja-asutusalueilla. (Leskinen 2020, 133.)

Social supply eli kavereiden välinen välittäminen

Social supply on merkittävä ilmiö kansainvälisellä huumekauppakentällä niin tutkimuksessa kuin käytännön arjessa. Termille ei ole suomalaisessa huumetutkimuksessa vakiintunutta käännoästä, vaikka ilmiö on hyvin tunnettu Suomenkin huumemarkkinoilla. Kansainvälisessä tutkimuksessa se on määritelty eikaupalliseksi tai voittoa tavoittelemattomaksi huumeiden välittämiseksi kavereiden tai tuttavien välillä. Tässä tutkimuksessa puhun tästä kavereiden välisenä huumeiden välittämisenä. Kyseessä on laajalle levinnyt sosiaalinen ilmiö, joka on ollut olemassa jossain muodossa lähes niin kauan kuin huumeita on ollut tarjolla laajemmalle yleisölle. (Coomber, Moyle & South 2016, 256.) Päällimmäisenä erona tavanomaiseen huumekauppaan on siis se, ettei tienäminen ole huumeiden välityksen ensisijainen motiivi. Välitys nähdään ennemminkin ystävyuden ja luottamuksen tekona (Taylor & Potter 2013, 394).

Kavereiden välisessä välittämisessä yksittäinen käyttäjä ostaa huumeita koko sosiaalisen piirin puolesta, minkä jälkeen huumeet jaetaan halukkaille kavereille suunnitellusti tai suunnittelemattomasti, ilmaiseksi tai rahaa vastaan. Toinen muoto on niin kutsuttu juhlaostaminen (party buying), jossa yksilö ostaa isomman erän myytäväksi osallistujille tietyssä tapahtumassa. Myynnissä ei ole olennaista voiton tekeminen vaan kokemuksen yhdessä jakaminen, jolloin toiminnan rikollisuus hämärtyy osallisten silmissä. Usein huumeita annetaan kavereille myös ilmaiseksi niiden ollessa osa yhteistä ajanviettoa. Vastapalvelukset, kaverien auttaminen ja yhteisöllisyys ovat tärkeässä osassa. (Coomber ym. 2016, 258.) Osa huumekaupasta on niin sanottua velkakauppaa, jossa varsinaista rahaa ei vaihdeta tai nähdä ikinä (Perälä 2013, 206). Rahan vaihdon puolesta voidaan ajatella, että kukin tarjoaa muille vuorollaan.

Nuoret ihmiset saavat monissa tilanteissa todennäköisemmin huumeita ilmaiseksi, kuin ostavat niitä (Aldridge ym. 2011). Kavereille ja tuttaville välitys ja jakelu on olennaisessa osassa nuorten huumekekeiluissa, sillä laittomien päihteiden luokse ei tarvitse hakeutua ostohousut jalassa. Kokeilu tai osto voi tapahtua illanvieton aikana ilman sen suurempaa suunnitelmallisuutta huumeiden käyttämiseen. Brittitutkijat puhuvatkin

“ajautumisesta” huumeiden käyttöön juuri kavereiden välisen välittämisen kautta. (Coomber ym. 2016, 260.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa niin asianomaiset kuin viranomaiset ovat nähneet kavereiden välisen huumeiden välityksen vähempänä kuin varsinaisen huumeikaupan, mutta enempänä kuin pelkän huumeiden käyttämisen tai hallussapidon. Tämä huumeiden vaihto ja jakelu nähdään huumeikaupan sijasta enemmänkin nuorten sosiaalisena toimintana toistensa kanssa. Tupakan vuorottaisen pummaamisen tavoin nuori aikuinen voi nostaa asemaansa ryhmässä jakamalla myös kavereille osana yhteistä ajanviettoa. (Em. 256–258, 262.) On sanomaton sääntö, että kannabissätkä laitetaan kiertämään vasemmalle (Sandberg 2013). Kavereiden välisen huumeiden välittämisen nouseminen huumemarkkinoilla on tutkijoiden mukaan yhteydessä huumeiden normalisaation ilmiöön, jossa ympärillä käytettävät ja tarjottavat huumeet tekevät ilmiöstä tutumman ja tavallisemman laajemmalle väestölle (Fitzgerald, Mazerolle & Mazerolle 2013, 901–902).

Useissa tutkimuksissa huumeita käyttävät ihmiset ovat ilmaisseet kavereilta tai tuttavilta hankkimisen mieluisempaan tapaan ostaa huumeita kuin kaupallisilta tekijöiltä, joiden kanssa on enemmän riskejä ja muuttujia kokonaisuudessaan. Tällöin myös hinta on usein korkeampi. (Moxon & Waters 2019, 417–418.) Vaikka tuttavien välinen kaupankäynti nähdään usein osana nimenomaan nuorten aikuisten sosiaalista elämää, myös keski-ikäisten vanhempien käyttäjien on todettu turvautuvan mieluiten social supply -tyyppiseen kaupankäyntiin. (Coomber ym. 2016, 256; Moxon & Waters 2019, 419.) On tietysti muistettava, että käyttäjän sosiaalisessa verkostossa voi olla ”kavereita” tai entisiä kavereita, joiden kanssa yhteydenpito tänä päivänä perustuu täysin huumeiden välittämiseen eikä esimerkiksi yhteistä aikaa vietetä. Ihmissuhteeseen sisältyy kuitenkin luottamusta, mikä tekee siitä varteenotettavamman tavan ostaa ja myydä huumeita (Belaclova & Vaccaro 2013, 290).

Erityisen yleistä kavereille välitys on kannabiksen osalta. Eräessä 200 kannabiksen käyttäjän tutkimuksessa 94 prosenttia vastaajista kertoi hankkineensa kannabista myös jollekin muulle kuin itselleen, pääasiassa kavereille tai perheenjäsenille. (Grigg, Lenton,

Scott & Barratt (2015). Toisen tutkimuksen tulokset kertovat, kuinka lähes neljäsosa otoksen nuorista ei ole koskaan itse ostanut kannabista, mutta voi luottaa saavansa sitä kavereiltaan niin halutessaan (Belaclova & Vaccaro 2013). Suomessa huomionarvoista on kannabiksen kotikasvatuksen yleisyys, jonka avulla käyttäjä etäännyttää itsensä perinteisestä huumeakaupasta, kuten laittomasta maahantuonnista ja kontakteista ylemmän tason toimijoihin. Osa kotikasvattajista myy sadostaan ulkopuolisille, mutta usein se myös käytetään yksin tai kaveripiirin kesken kasvatusprojektien pienen koon takia. Muutaman sadan euron alkupääomasijoituksen jälkeen kannabiksen kotikasvatus on lähes ilmaista, mikä nostaa sen suosiota entisestään. Suomeen kuitenkin tuodaan yhä kukintoa myös ulkomailta eli kotikasvatuksen tuotto ei ainakaan vielä vastaa kysyntää Suomessa. (Perälä 2013, 23–28.)

3 Huumeiden käyttäjän sosiaalinen identiteetti

Huumeiden ollessa läsnä yhä useamman sosiaalisessa elämässä, on olennaista tarkastella sosiaalisen verkoston vaikutusta yksilöön sekä tämän minuuteen ja identiteettiin. Aiemmassa sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa on todettu, kuinka yksilön sosiaalisella verkostolla on vaikutusta siihen, millaisena yksilö näkee itsensä ja millaiseksi toimijaksi hän identifioituu (Tajfel 2010; Forsyth & Burnette 2010). Yksilön vertaisryhmällä on myös osoitettu olevan vaikutusta siihen, millaiset sosiaaliset normit ja arvot yksilö oppii, jolloin tämä on usein myös motivoitunut käyttäytymään niiden mukaisesti (Savolainen, Sirola, Kaakinen & Oksanen 2019, 17).

Sosiaalisen verkoston voi määritellä usein eri tavoin ja painotuksin, mutta tässä tutkimuksessa sillä tarkoitetaan vuorovaikutussuhteiden toimintakenttää, jonka kautta yksilö ylläpitää sosiaalista identiteettiään. Tähän sisältyy yksilön itsensä jollain tavalla merkitykselliseksi kokemat ihmissuhteet. Sosiaalinen verkosto ei ole yhtenäinen ryhmä, sillä kaikki tietyn henkilön verkoston jäsenet eivät ole tekemisissä toistensa kanssa tai edes tietoisia toisiaan. (Seikkula 1996, 16–17.) Tässä tutkimuksessa keskitytään vain niihin osiin haastateltujen sosiaalisia verkostoja, joissa käytetään huumeita. Joillakin se on suurempi osa sosiaalisesta verkostosta, joillakin pienempi. Perimmäinen ajatus sosiaalisen verkoston tarkastelussa on huomioida yksilöiden paikka erilaisissa rakenteissa, yksilöön tai tämän ominaisuuksiin keskittymisen sijaan.

3.1 Sosiaalisen identiteetin teoria

Tajfelin ja Turnerin (1986) sosiaalisen identiteetin teoria keskittää identiteetin muodostumisen tarkastelun yksilöiden ja ryhmien väliseen suhteeseen. Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan ihmiset määrittelevät itseään ja omaa minuuttaan merkityksellisten ryhmäjäsennyksiensä avulla. Sosiaalisesti identiteetiksi kutsutaan siitä osaa minäkäsityksestä, jonka ryhmäjäsentyys ja oma identifioituminen ryhmään kehittävät. (Tajfel 2010; Forsyth & Burnette 2010, 502–503.) Yksilö voi identifioitua

samanaikaisesti suomalaisiksi, mieheksi, isäksi, pikkuveljeksi, opiskelijaksi, kaupankassaksi, videopelaajaksi, autoharrastajaksi, koiranomistajaksi ja huumeiden käyttäjäksi. Sosiaalisella identiteetillä voidaan siis tarkoittaa niitä tapoja, joiden avulla yksilö ymmärtää ja määrittelee itseään suhteessa muihin (Gueta & Chen 2021, 2). Erityisen vahvana oman vertaisryhmän kautta identifioituminen ja määrittäminen voi näyttäytyä nuorilla ja nuorilla aikuisilla. Nuorella iällä vietetään tyypillisesti paljon aikaa omien vertaisten kanssa, minkä lisäksi vielä kehitysvaiheessa oleva identiteetti on verrattain avoin muiden vaikutteille. (Savolainen 2020, 33.)

Se, mikä ryhmäjäsennyksistä korostuu milloinkin, vaihtelee ajan, paikan ja ympäristön mukaan, sillä yksilön sosiaalinen identiteetti tulee usein näkyväksi toisten näkemysten kautta. Yksilöllä on tiettyyn pisteeseen asti vaikutusvaltaa siihen, mitä ryhmäjäsennyttä hän haluaa kussakin tilanteessa korostaa, joskin joissain tilanteissa muut ihmiset tekevät tämän hänen puolestaan. (Hall & Morley 2019, 69.) Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan yksilöille on tyypillistä pyrkiä positiiviseen minäkuvaan arvioimalla positiivisesti niitä ryhmiä, joihin he kuuluvat itse ja toisaalta erottautua heidän identiteettiään uhkaavista ryhmistä. Oma sisäryhmän etua tai paremmuutta voidaan pyrkiä korostamaan ulkoryhmiin nähden. (Forsyth & Burnette 2010, 502.) Oma identiteettiä onkin mahdollista suhteuttaa pohdintaan siitä, millainen on hyvä tai huono identiteetti vallitsevassa sosiaalisessa ja poliittisessä todellisuudessa (Kuusela 2006, 55).

Näin myös huumeiden käyttäjät rakentavat omaa identiteettiään ryhmäjäsennytyensä eli muiden käyttäjien kautta. Huumeiden käyttäjät näyttäytyvät valtaväestölle usein homogeenisenä, stigmatisoituna ryhmänä, jolloin erottautumisen tarve on erityisen voimakasta positiivisen minäkuvan säilyttämiseksi. Tässä tilanteessa oman identiteetin puolustamisen tarve on pyrkimys korostaa oman ryhmän paremmuutta suhteessa muihin stigmatisoituihin ryhmiin. (Kataja ym. 2016, 45.) Huumeiden käytön kontekstissa erottautumista voidaan tehdä esimerkiksi esittämällä vastakohtaksi toinen, ongelmallisempi huumeiden käyttäjien ryhmä. Erontekoja voidaan tehdä esimerkiksi käytettävän huumeen tai muiden symbolisten rajanvetojen kautta. (Gueta & Chen 2021, 2.)

Erottelu meidän ja heidän välillensä ei ole kuitenkaan koskaan täysin mustavalkoinen eikä yksilön identiteetti tukeudu suoraviivaisen kahtiajaon varaan. Kaksijakoiset erottelut, kuten me/he tai sisällä/ulkona, ovat kuitenkin tavanomainen mentaalinen malli, joiden avulla yksilöt tekevät maailmaa ymmärrettäväksi ja hallittavaksi. On myös olennaista muistaa, että identiteetti on jatkuvassa muotoutumisen ja määrittelyn tilassa. Sosiaalisen verkoston ja kulttuurisen kontekstin muutosten myötä yksilön identiteetti voi liikkua erilaisissa valtavirran ja marginaalin tiloissa, ja näin vaihtelevat myös kahtiajaot ja kategoriat, joiden pohjalle se rakentuu. (Hall & Morley 2019, 69–79.) Vaikka oman identiteetin määrittelyn voidaan nähdä olevan melko vapaa prosessi, identiteetin kuvaus nivoutuu kuitenkin aina tiettyyn kontekstiin, subjektiasemaan ja sosiaaliseen tilanteeseen (Kuusela 2006, 55).

3.2 Huumekontaktit ja sosiaalinen altistuminen

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos selvittää *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet* -raporteissaan suomalaisten huumeiden käytön lisäksi ihmisten sosiaalista altistumista huumeille. Raportissa esitetyn määritelmän mukaan yksilö on altistunut sosiaalisesti huumeille, kun hän tuntee huumeita käyttävän ihmisen tai hänelle on tarjottu tai kaupattu huumeita. (Karjalainen, Pekkanen & Hakkarainen 2020, 13.) Viimeisimmän selvityksen (2018) mukaan 65 prosenttia miehistä ja 59 prosenttia naisista tunsi henkilökohtaisesti huumeita käyttävän ihmisen 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä. Kyseisessä ikäluokassa huumeiden käyttäjiä tuntevien osuus on kaksinkertaistunut ja vanhemmissa ikäryhmissä kolminkertaistunut kymmenessä vuodessa. Huumeita myös tarjotaan ja myydään suomalaisille yhä enenevässä määrin. Vuoden 2018 raportista selviää, kuinka 25–34-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvista miehistä noin kahdelle kolmasosalle on joskus tarjottu huumeita, naisista hieman yli puolelle. (Em., 13–14.)

Altistuminen ei johda suoraan omaan kokeiluun tai käyttöön, mutta se tutustuttaa yksilön maailmaan ja kulttuuriin, jossa huumeita käytetään. Lisääntyneillä

henkilökohtaisilla kontakteilla ja huometietoisuuden leviämällä laajemman yleisön tietoisuuteen on näin yhteys huumeiden normalisoitumisen ilmiöön, huumeisiin liitettyjen pelkojen karsimiseen sekä lieventyneisiin huumeasenteisiin. (Karjalainen, Pekkanen & Hakkarainen 2020, 35.) THL tutkija Pekka Hakkaraisen mukaan huumeiden käytön ja asenteiden välisen suhteen voi nähdä ennen kaikkea kaksisuuntaisena jatkumona. Ihmisten omakohtaiset kokemukset ovat lisääntyneet ja yhtäältä kavereilta kuullut kokemukset ovat muovanneet suhtautumista. Samanaikaisesti yhteiskunnassa yleisesti vapaamielistyneet asenteet ja mielipiteet ovat luoneet tilaa kokeilujen lisääntymiselle. (Hakkarainen 2015, 110.)

Huume kulttuuriin tutustuminen ja sosiaalinen oppiminen

Jo pitkään erityisesti nuoret aikuiset ovat saaneet kosketuspinnan huumeisiin oman arkielämänsä sekä sosiaalisen verkostonsa kautta (Salasuo 2004, 41–42). Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan normaalista poikkeava, mahdollisesti rikollinen toiminta opitaankin usein sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden kanssa. Oppimista voi tapahtua erilaisissa ympäristöissä ja ihmissuhteissa, jotka vaihtelevat laadultaan ja intensiteetiltään. Koettu läheisyys tai kuulumisen tunne voivat vaikuttaa poikkeavan käytöksen omaksumiseen entisestään. (Oksanen ym. 2021, 30.) Omakohtainen kosketus huumeiden käyttäjiin ja käyttöön voi karistaa valistuksen kaltaisten käsitysten painoarvoa yksilön silmissä ja kasvattaa yleistä normalisaatiota huumeiden ympärillä. Toisenlaisen esimerkin myötä myös huumausaineiden, kuten kannabiksen, laittomuus on helpompi kyseenalaistaa (Salasuo 2004, 41–42; Sulkunen 2002, 255–262).

Kun yksilö tutustuu huumeisiin muiden kautta, hän oppii samalla siis uuden merkitysmaailman. Tämä voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisina hän näkee huumeiden käytön vaikutukset, haitat tai riskit. Erityisesti huumeiden käytölle suotuisat määritelmät eli motiivit, merkitykset, asenteet ja perustelutavat opitaan usein merkityksellisiltä toisilta osaksi omaa identiteettiä sosiaalisen verkoston kautta. Ryhmän jäseniltä opitaan siis mahdollisesti täysin uusi, yhteinen ajattelumalli ja tapa katsoa maailmaa, joka hyvin usein poikkeaa yhteiskunnallisesta normista. (Salasuo 2004, 187–

188; Kivivuori 2008, 221). Tämän uuden merkitysmaailman avulla käyttäjien on helpompi ymmärtää ja tukea toisiaan, toimia yhdessä sekä uusintaa omaa kulttuuriaan ja huumeiden käyttöään. (Salasuo 2004, 41.) Tietysti on otettava huomioon yksilön omat mielipiteet ja harkintakyky opitun tiedon omaksumisessa osaksi itseä, mutta erityisesti nuorten suhtautumisessa huumeita ja niiden käyttöä kohtaan, sosiaalisen oppimisprosessin on todettu olevan merkittävä vaikutustekijä (Savolainen 2020; Fitzgerald, Mazerolle & Mazerolle 2013, 902–904).

Opittujen asenteiden ja merkitysmaailmojen lisäksi yksilö voi omaksua sosiaaliselta verkostoltaan myös konkreettisia normeja ja toimintamalleja osaksi omaa toimintaansa (Savolainen 2020, 34–35; Brown 2010, 150). Vaikka normit ja rituaalit huumeiden käyttökulttuureissa eroavat usein yhteiskunnan yleisestä normistosta, on monet niistä kuitenkin globaalisti tunnettuja. Runsas veden juominen ”essojen” kanssa ja ”jointin” polttaminen ringissä kuuluvat kyseisen huumeen käyttörituaaliin maasta tai mantereesta riippumatta. (Sandberg 2013; Salasuo 2004, 41.) Tällaiset kansainväliset kulttuuriset rituaalit asettavat huumeiden käytölle reunaehdoja, mutta tärkeimpänä yksilön käyttöön liittyviä normeja määrittävänä tekijänä on nähty olevan tämän vertaisryhmä eli muut käyttäjät (Salasuo 2004, 41–42).

Kanssakäyttäjien kautta voi määrittyä esimerkiksi se, mitä aineita, missä, milloin ja miten käytetään. He voivat määrittää satunnaisen ja ongelmakäytön rajan, hyväksyä käytön vain niihin sopivissa tilanteissa, määrittää huumausaineiden positiiviset vaikutukset sekä lokeroida huumeiden käytön vain yhdeksi elämän osa-alueeksi. (Salasuo 2004, 42–43.) Vertaisryhmän luoman ryhmäidentiteetin ja -paineen on aiemmassa tutkimuksessa osoitettu voivan vaikuttaa yksilön päihdekäyttäytymiseen niin positiivisella kuin negatiivisella tavalla (Savolainen 2020; Sanders ym. 2013; Salasuo 2004). Muun muassa Zinberg & Harding (1979) ovat esittäneet vertaisryhmän enemmän ehkäisevän kuin edistävän ongelmakäyttöön ajautumisen. Ryhmän vaikutus yksilön huumeiden käytön kehittymiseen ei tietysti ole näin yksiselitteinen, mutta käyttötilanteiden hallintaa on näin mahdollista reflektoida muiden käyttäjien ja yhteisöllisen huumeekulttuurin kautta. (Salasuo 2004, 187–188.)

3.3 Stigma ja leimattu identiteetti

Huumeiden käyttöön liittyy yhä tänäkin päivänä vahva stigma ja leimatuksi tulemisen pelko, jolloin keskustelukulttuuria huumeista voi ohjata häpeä ja hiljaisuus (UKDPC 2010). Huumeita käyttävä ihminen voi kohdata sosiaalisissa suhteissaan erilaisia haasteita ihmisten kanssa, jotka eivät ole käyttäneet huumeita. Tämä ei tarkoita huumeiden käyttäjien poikkeavuutta suhteessa valtaväestöön, vaan kertoo erilaisista tarpeista ja pulmatilanteista, joita yhteiskunnan luoma stigma voi aiheuttaa. (Juhila 2004, 24; Ranta 2020.) Kun puhutaan huumeiden käytöstä sosiaalisessa kontekstissa, on välttämätöntä tarkastella huumeiden käyttöön liittyvää stigmaa, stereotyyppioita ja niistä seuraavaa leimaavuutta.

Huumeiden käyttäjän stigma

Ihmisten välittömiin mielikuviin huumeiden käyttäjistä vaikuttaa todennäköisesti se, ovatko he itse käyttäneet tai käytetäänkö heidän lähipiirissään huumeita. Useimpien ensisijainen mielikuva huumeiden käyttäjästä nojaa kuitenkin vahvasti kielteisesti latautuneeseen kulttuuriseen kategoriaan, joka on opittu erilaisten kertomusten, stereotyyppien ja mallitapausten myötä (Walker 2017, 21). Googlen kuvahaku antaa kyseisellä sanaparilla pidätyskuvia kalpeista ja hampaattomista ongelmakäyttäjistä ja ohkeen teemakuvitusta likaisista ruiskuista. Samoin kuin sanat koditon, pitkäaikaistyötön tai pakolainen luonnehtivat mieleen tietynlaisia ihmistyyppisiä sekä heille ominaisia toimintatapoja, yhdistetään huumeiden käyttäjiin tiettyjä normaalista poikkeavia ominaisuuksia ja toimintaodotuksia (Juhila 2004, 23–29). Kun huumeiden käyttö on julkisesti esitetty sosiaalisena ongelmana, myös termi huumeiden käyttäjä on sävyttynyt ongelmalliseksi (Kulmala 2006, 66). Niin sanottu maallikkotieto on usein pelkistettyä ja muutamiin äänekkäimpiin esimerkkeihin perustuvaa, jolloin erilaiset variaatiot jäävät helposti peittoon (Juhila 2004, 27). Näin huumeiden käyttöön yhdistyy helposti stigma, josta yksilön on vaikeaa päästä eroon.

Erving Goffman määrittää stigman ominaisuudeksi, jonka perusteella yhteisö leimaa yksilön jollain tavalla normaalista poikkeavaksi, ja yksilöstä muodostetaan todellista negatiivisempi mielikuva (Goffman 1963, 12). Valtaväestö luo määritelmät normaalille ja tavalliselle, mikä altistaa niistä poikkeavan ja näin stigmatisoidun jäsenen ennakkoluuloille ja sosiaaliselle torjunnalle (UKDPC 2010). Huumeiden käyttäjän stigma poikkeaa muista yleisistä stigmoista, kuten psyykkisesti tai fyysisesti sairaan ihmisen stigmoista siten, että se nähdään itse aiheutettuna pahana ja yksilön moraalisen epäonnistumisena (Adlaf, Hamilton, Wu & Noh 2007, 360).

Stigman käsite on vahvasti yhteydessä stereotypioihin eli uskomuksiin, joita luomme yksilöistä perustuen heidän ryhmänsä oletettuihin keskimääräisiin ominaisuuksiin (Brown 2010, 68). Näin esimerkiksi yleistetty uskomus siitä, millaisia huumeiden käyttäjät ovat, yleistetään jokaiseen huumeita käyttävään ihmiseen. Toisin sanoen stigma kertoo enemmän yksilöön liitetystä oletuksesta, kuin siitä millainen tämä oikeasti on. Yksittäisiä huumeiden käyttäjiä, heidän identiteettiään ja ihmisarvoaan voidaan siis arvioida siltä pohjalta, millaisena huumeiden käyttäjien ryhmä ylipäätään koetaan ja nähdään. (Seear 2020, 109–111.)

Tämänkaltainen ulkoa annettu yhtenevä identiteetti jättää kuitenkin varjoon ne huumeiden käyttäjät, jotka eivät istu tähän identiteetikategoriaan ja siihen liitettyihin ominaisuuksiin (Hall & Morley 2019, 56–58). Huumeiden käytön kontekstissa erityisen tyypillistä onkin kaikkien huumausaineiden niputtaminen yhteen, niiden erilaisista riskeistä, käyttötavoista tai vaikutuksista riippumatta (Partanen 2002, 19). Ongelmallisen tästä yleistyksestä tekee huumeiden käyttäjien ryhmän suuri koko ja sisäinen heterogeenisyys. Viimeisimmän YK:n huumeraportin mukaan maailmassa oli 284 miljoonaa huumeita käyttänyttä ihmistä vuonna 2020 (UNODC World Drug Report 2022). Tällöin satunnainen kannabiksen polttaja tai muutamia kertoja ekstaasia kokeillut saa julkisessa keskustelussa samanlaisen leiman kuin heroïinia ongelmallisesti ja pitkäaikaisesti käyttävä henkilö. Yhteisö tekee poikkeavuudesta, kuten huumeiden käytöstä, näin yksilöä ensisijaisesti määrittävän ominaisuuden, vaikka tällä olisi muita, yhteisön kanssa jaettuja ominaisuuksia (Becker 1997, 33).

Ennakkoluulojen ja stereotyyppien kannalta olennainen näkökulma on myös halovaikutus, jossa yhteen negatiiviseen piirteeseen, kuten juuri huumeiden käyttöön, yhdistetään muita kielteisiä ominaisuuksia, kuten tyhmyyttä, laiskuutta tai epäluotettavuutta, vaikkei niille olisikaan suoraa näyttöä (Kivivuori ym. 2018, 280). Näitä ominaisuuksia on helppo yhdistää stereotyyppiaan huumeiden käyttäjästä, sillä stereotyyppiä ei ole pelkkä yleistetty negatiivinen asenne ryhmää kohtaan, vaan tarkempi kuvaus ominaisuuksista, joita ryhmäjäsensyys tuo mukanaan (Bodenhausen & Richeson 2010, 345).

Leimattu identiteetti ja sosiaalinen torjunta

Kun kielteiset luonnehdinnat tietyistä ryhmästä ovat kulttuurisesti jaettuina, voidaan puhua leimatusta identiteetistä (Goffman 1968). Jos yhteisö määrittelee yksilön huumeiden käyttäjäksi, on tällä konkreettisia seurauksia leimatulle yksilölle. Leimalla on todettu olevan vaikutusta niin yksilön itseymmärrykseen kuin myös hänen mahdollisuuksiinsa luoda sosiaalisia siteitä ja osallistua laillisiin instituutioihin, kuten töihin. (Luoma ym. 2007, 1332.) Rikollinen, huumeiden käyttäjän leima vaikuttaa näin ollen siis yksilön identiteetin kautta hänen sosiaaliseen kohtaloonsa. Stereotyyppioita lähellä on myös itsestigmatisoinnin käsite (Brown ym. 2015). Muiden määrittelystä voi seurata se, että yksilö omaksuu ulkoa annetun leiman ja määrittelee myös itse itsensä alempaan asemaan yhteiskunnassa. Leimattu minäkuva voi muodostaa vääristyneen kokemuksen siitä, että ei ansaitse apua tai tukea muilta. (Ranta 2020, 21–22; Livingston & Boyd 2010, 2151.) Stigmalla on nähty olevan suuri vaikutus yksilön itsearvostukseen ja kykyyn toipua ongelmista päihteiden kanssa (Lloyd 2013, 93).

Yksilön identiteettiin ja itsemäärittelyihin vaikuttavat erityisesti leimaamisesta seuraava sosiaalinen reaktio ja torjunta. (Ranta 2020, 21–22; Kivivuori 2008, 271.) Leimaamisen voi nähdä sosiaalisen kontrollin muotona, jossa tavoite on leimatun poistaminen yhteisön tai ryhmän ulkopuolelle. Huumevastaisuus näyttäytyy yhteiskunnassa valtaväestön haluttomuutena olla tekemisissä huumeiden tai huumeiden käyttäjien kanssa, mikä vaikeuttaa huumeiden käytön käsittelemistä erilaisissa sosiaalisen elämän

tilanteissa, kuten kouluissa tai perheissä. Tästä valtamedian ja yhteiskunnallisten toimien muodostamasta kielteisten asenteiden kokonaisuudesta on käytetty huume tutkimuksessa myös termiä *narkofobia* eli huume pelko. (Partanen 2002, 16–18.)

Tänä päivänä yhteiskunnan ryhmät ja piirit ovat siinä määrin päällekkäisiä, ettei poikkeavuutta aina huomata ilman tiedon julkituomista. Kasvot bilehuumeille puuttuvat, koska viihdekäyttäjät yhdistetään usein ensisijaisesti muihin ryhmiin kuten opiskelijaksi tai nuoreksi yrittäjäksi ulkoisen olemuksensa perusteella. Väestötutkimuksiin perustuen suuren osan huumeiden käyttäjistä voidaan kuitenkin olettaa olevan yhteiskuntaan integroituneita nuoria aikuisia (Pitkänen, Perälä & Tammi 2016, 2). Toisin sanoen, suuri osa suomalaisista huumeiden käyttäjistä on työssäkäyviä aikuisia, opiskelijoita ja vapaa-ajan harrastajia, minkä lisäksi heillä on perheitä ja parisuhteita. Näennäisesti he eivät eroa valtaväestöstä ja he toimivat onnistuneesti yhteiskunnan jäseninä.

Mahdollinen tieto huumeiden käytöstä altistaa heidät kuitenkin stigmalle ja sosiaaliselle torjunnalle, vaikka huumeiden käyttö ei itsessään estäisi ryhmään kuulumista tai siinä toimimista. (Becker 1997, 34.) Julkisen puheen ja narkofobisten asenteiden leimaavan luonteen vuoksi heidät stereotyyppisesti kategorisoidaan negatiiviseen huumeiden käyttäjien ryhmään, joka aiheuttaa ennen kaikkea ongelmia yhteiskunnalle (Partanen 2002, 18–19). Esiin tullut tietoisuus yksilön huumeiden käytöstä voi vaikuttaa ihmisten mielikuvaan ja käyttäytymiseen tätä kohtaan sellaisissakin tilanteissa, kun hänet on aiempien kohtaamisten perusteella todettu normaaliksi ja kunnolliseksi toimijaksi. (Häkkinen & Salasuo 2015, 189.)

Niin kansainvälisissä kuin suomalaisissa tutkimuksissa on todettu, kuinka huumeita käyttävät ihmiset voivat kohdata stigman ja leimauksen negatiivisia vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollossa, työllistymisessä, oikeudenkäynneissä, ihmissuhteissaan perheen ja ystävien kanssa sekä yhteiskunnassa ylipäätään. Stigman vaikutus on kokonaisvaltaista ja laajalle levinnyttä. (Ranta 2019, 253–254; Luoma ym. 2007, 1331–1346.) Se voi myös vaikuttaa stigmatisoitujen ihmisten elämään hyvinkin

pitkäkestoisesti, vaikka stigman syy, kuten huumeiden käyttö, olisi jo loppunut (UKDPC 2010).

Tällä on vaikutusta myös päihdehoitoon hakeutumisessa, sillä pelko seuraamuksista voi estää huumeita käyttäviä ihmisiä hakeutumasta avun piiriin (UKDPC 2010). Erityisesti, mikäli henkilö opiskelee tai käy töissä, huumeista puhuminen tai käytön paljastuminen koetaan erityisen suureksi riskiksi ja merkintä huumeiden käytöstä suureksi uhaksi tulevaisuutta ajatellen. Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, kuinka tieto yksilön huumeiden käytöstä on voinut vaikuttaa työntekijöiden asenteisiin sekä niin edelleen palvelunsaantiin ja hoitoon silloinkin, kun se ei ole ollut tarkoituksenmukaista. Asenteiden voidaan nähdä perustuvan ainakin osittain tietämättömyyteen ja ennakoasenteisiin, jolloin ammattilaisetkin perustavat toimintansa yleistettyihin mielikuviin huumeiden käyttäjistä. (Aldridge ym. 2011, 212–213.)

Leiman vastustaminen

Vaikka kielteisiä, ulkoa annettuja identiteettejä ei ottaisi kyseenalaistamatta vastaan, leimattuun ryhmään kuuluva ei voi kuitenkaan ohittaa häneen yhdistettyä stigmaa. Annettu huumeiden käyttäjän identiteetti näkyy yksilön arjessa konkreettisina tekoina ja seurauksina. Vuokrasopimus voi jäädä allekirjoittamatta, mikäli nykyinen osoite on päihdekuntoutujien asuntolassa. Mikäli yksilö tunnistaa oman ryhmäjäsenyytensä aiheuttavan ympärillään vahvoja epäluuloja, tämä voi käyttää stigmojen peittämiseksi erilaisia tekniikoita. (Juhila 2004, 27.) Tällainen ”normaaliuuden” luominen voi helpottaa sosiaalista kanssakäymistä muiden kanssa. Huumeiden käyttäjille onkin tyyppillistä opetella käytäntöjä, joiden avulla heissä nähty poikkeavuus jää vähemmälle huomiolle.

Ihmisillä on vahva tarve kuulua joukkoon ja tuntea olonsa hyväksytyksi, jolloin vaihtoehtoina näyttäytyy samanmielisten ihmisten etsiminen, stigmatisoidun ominaisuuden peittäminen tai stigmaa vastaan taisteleminen. Toiseudesta ja vastapuheesta kirjoittanut Kirsi Juhila (2004) esittää leimatun identiteetin purkamiseen kaksi pääasiallista keinoa: *tavallisuusretoriikan* sekä *eron politiikan*.

Tavallisuusretoriikassa yksilö korostaa omaa tavallisuuttaan tunnistamalla ryhmäjäsenyytensä leimattuun ryhmään, mutta irrottamalla itsensä siitä ja siihen liitetystä ominaisuuksista. Tavallisuusretoriikka näyttäytyy kuitenkin laajemmassa perspektiivissä tehottomana, sillä poikkeustapausten ilmitulo ei poista vahvojen kulttuuristen kategorioiden ja niihin liitettyjen piirteiden olemassaoloa. Toisessa vastapuheen muodossa, eron politiikassa, minän esittämiselle etsitään vaihtoehtoisia muotoja ja kategorioita, jotka eivät asetu alisteisiksi suhteessa etuoikeutettuihin kategorioihin, vaan niiden vertaisiksi. Samanlaisten identiteettien sijaan tavoitellaan positiivisia eroavaisuuksia. (Juhila 2004, 29–31.)

Huumeiden käyttäjän tasapainottelu hyväksytyksi tulemisen, sosiaalisen tuen saamisen ja normaaliuden tunteen saavuttamisen välillä on monen yhtälön summa, johon kaivataan monenlaisia sosiaalisia suhteita. Kanssakäyttäjiltä saatavan hyväksynnän lisäksi myös valtaväestön kanssa luotavat suhteet nousevat merkittävään rooliin. Leimatun yksilön totaalinen eristäminen ja eristäytyminen voi pahimmillaan vain lisätä vastakkainasettelua, valtaväestöä kohtaan tunnettua pelkoa ja vastustusta sekä vahvistaa alisteiseen asemaan identifioitumista. Mikäli kokemukset tuomitsemisesta ja ulossulkemisesta muuttuvat edes osittain ymmärryksen ja kuulumisen tunteiden luomiseen valtaväestöä edustavien ihmisten kanssa, se voi edesauttaa huomattavasti leimatun identiteetin purkamisessa. Molemmipuolisten ennakkoasenteiden vuoksi asenteettomat kohtaamiset voivat olla haastavia ja niiden purkaminen vaatii työtä kummaltakin osapuolelta. (Hyväri 2001, 136–53.)

4 Menetelmät ja aineisto

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää huumeiden käyttäjien välisten suhteiden moninaisuutta nykypäivän Suomessa. Toteutan tämän tutkimalla huumeiden käyttäjien antamia merkityksiä huumeita käyttävälle sosiaaliselle verkostolle. Annetuilla merkityksillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa yksilöllisiä kokemuksia, ominaisuuksia, arvoja ja määritelmiä, joita haastateltavat antavat näille sosiaalisille suhteille puheessaan. Tarkoituksena on ennen kaikkea tuoda huumeiden käyttäjien oma ääni ja näkökulma esiin huumeiden käyttöä koskevalla tutkimuskentällä.

Tutkimuksessa ei tutkita sitä, miten sosiaaliset piirit todellisuudessa vaikuttavat yksilön huumeikäyttämiseen, vaan tutkimus keskittyy siihen, millaisena huumeiden käyttäjät itse näkevät sosiaalisten suhteiden merkityksen. Heijastuuko puheesta positiivisia tai negatiivisia merkityksenantoja? Mihin mahdolliset merkityksenannot liittyvät? Onko sillä väliä, kuuluuko omaan sosiaaliseen verkostoon muita huumeiden käyttäjiä? Tutkimuksen lopussa peilaan annettuja merkityksiä yhteiskunnalliseen keskusteluun, päihdetyön teemoihin ja jatkotutkimukseen.

Päätutkimuskysymykseni on: Mitä merkityksiä huumeiden käyttäjät antavat sosiaaliselle verkostolle, jossa käytetään huumeita? Jaan tutkimuskysymykseni kahteen alakysymykseen: Millaisia omaan minuuteen liittyviä merkityksiä huumeiden käyttäjät antavat sosiaaliselle verkostolle, jossa käytetään huumeita? sekä Millaisia huumeekulttuuriin ja -kauppaan liittyviä merkityksiä huumeiden käyttäjät antavat sosiaaliselle verkostolle, jossa käytetään huumeita?

4.2 Haastatteluaineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu huumeita käyttävien ihmisten haastatteluista ($n = 16$). Haastattelut on kerätty vuonna 2017 osana pohjoismaista Nordic Drug Dealing in Social Media (NDDSM) -hanketta avoimen verkon huumekaupasta (Demant ym. 2019; Bakken, Oksanen & Demant 2022). Tässä tutkimuksessa käytän hankkeen aineiston suomenkielistä osuutta. Haastattelut suoritettiin anonymisti erilaisten verkkopalveluiden välityksellä semistrukturoitua haastattelumenetelmää hyödyntäen. Haastateltavat kerättiin avoimen verkon huumeita koskevia ryhmiä apuna käyttäen ja niin edelleen lumipallo-otoksena. Haastateltavien anonymiteetti on ollut olennainen osa haastatteluprosessia, ja aineistosta on poistettu kaikki tunnistetiedot analyysiä edeltävissä vaiheissa. Netin kautta kerätyn tutkimusjoukon vahvuutena voidaan nähdä sen kyky tavoittaa laittomaa toimintaa edustavia henkilöitä ja ryhmiä, kuten juuri huumeiden käyttäjiä.

Haastateltavat ovat huumeita käyttäviä suomalaisia, joilla on kokemusta huumeiden ostamisesta tai myymisestä avoimessa verkossa. He ovat 19–45-vuotiaita miehiä, naisia ja muunsukupuolisia. Haastateltavien joukkoon kuuluu muun muassa kotiäitejä ja perheenisiä, opiskelijoita, työttömiä, ylempiä esihenkilöitä, freelancereita, taiteilijoita ja IT-alan ammattilaisia. Haastateltavien joukko on moninainen myös käytettävien huumeiden ja käyttötapojen puolesta. Anonymiteetin puitteissa käytön laatua ei voida suoraan todeta, mutta haastateltavat määrittelevät käyttöönsä vaihdellen, satunnaisten viikonloppujen viihdekäytöstä päivittäiseen tapakäyttöön. Muutama kertoo olevansa tauolla tai on lopettanut käytön kokonaan, tai käyttävänsä nykyään vain harvoin. Osa tunnistaa käyttönsä menneen ajoittain ongelmakäytön puolelle, mutta pääasiassa huumeiden käyttö koetaan olevan hallittuna osana muuta elämää. Useimmat kuitenkin määrittelevät huumeiden käytön olevan merkittävä osa heidän elämänsä tai ainakin joskus olleen sitä.

Käytön syiksi luetaan muun muassa videopelikokemuksen parantaminen ja tiskaamisen vauhdittaminen, mutta myös yleisemmin rentoutuminen, ajanvietto ystävien kanssa, tajunnanlaajennus, stressinhallinta, unettomuuden hoito ja muut lääkinnälliset syyt.

Myös käytettävät huumeet vaihtelevat haastateltavien välillä. Valtaosa polttaa kannabista, mutta sen lisäksi käytettäviin aineisiin voidaan lukea vaihdellen stimulantit kuten amfetamiini ja MDMA eli ekstaasi, psykedeelit kuten sienet ja hapot sekä osalla myös Subutex. Kukaan ei maininnut käyttävänsä huumeita suonensisäisesti tai opiaatteja kuten heroiniä ylipäätensä.

Haastatellut erittelevät sosiaaliseen verkostoonsa kuuluvia jäseniään vaihtelevasti. Osa kertoo lähes koko lähipiirinsä olevan hyvin avoimia huumeiden käytölle ja kokeilulle, mutta osalla on lähipiirissään myös ihmisiä, jotka eivät käytä huumeita. Tässä tutkimuksessa keskityn vain niiden sosiaalisten suhteiden analysointiin, jossa haastateltavat nimenomaisesti viittaavat huumeita käyttäviin sosiaalisiin kontakteihinsa.

Koska haastatteluaineistoa ei ole kerätty tämän tutkimuksen tarkoituksiin, kysymykset eivät koske suoraan sosiaalista verkostoa ja niihin yhdistettyjä merkityksiä. Haastattelujen fokus avoimen verkon huumekauppaan antaa kuitenkin haastatelluille paljon tilaa omasta sosiaalisesta verkostostaan kertomiselle, mikä niin edelleen mahdollistaa sen analyysin. On siis huomioitava, etteivät haastatellut vastaan suoriin kysymyksiin siitä, millaisia merkityksiä he sosiaaliselle verkostolleen antavat, vaan analyysin tulokset ovat tutkijan tulkintoja aineiston puheesta. Toisin sanoen haastateltavat sanoittavat kokemustaan, ja haastattelija pyrkii ymmärtämään näihin kokemuksiin kietoutuvia merkityksiä.

4.3 Laadulliset menetelmät huumeiden tutkimuksessa

Suomalainen sosiaalishistorian professori Matti Peltonen on tuonut esiin vaikeudet saada sellaisten ihmisten ääni kuuluviin, jotka ”eivät puhu parlamentissa, julkaise mielipidekirjoituksia, eivätkä säilö sukunsa kirjekokoelmia julkisiin arkistoihin ja laiminlyövät päiväkirjankin pidon” (Peltonen 2006, 76–77). Vielä haastavampaa on kuitenkin saada kuuluviin sellaisten ihmisten ääni, jotka rajautuvat jollain tapaa yhteiskunnallisesti hyväksytyyn normiston ulkopuolelle. Huumeiden käyttö ja kauppa on

tutkimusaiheena arkaluontoinen ilmiön rikollisen luonteen vuoksi, jolloin huumeiden käyttäjät voivat pelätä aiheesta puhumista niin yhteiskunnan huumevastaisten asenteiden ja leimaavuuden kuin myös oikeudellisten seuraamusten vuoksi. Näin ollen monipuolisen ja ajankohtaisen tutkimustiedon saavuttaminen vaatii tutkijalta mielikuvitusta metodisissa valinnoissaan. (Hakkarainen 2015, 83.)

Suomalaisessa huume tutkimuksessa tyypillistä on ollut tilastollinen raportointi, jota varten on kerätty dataa 1990-luvulta saakka säännöllisin väestökyselyin. Väestötutkimuksen ja tilastoinnin avulla saatavasta, mitattavassa muodossa olevasta datasta on hyötyä käyttötrendien ja kehityskaarien tutkimuksessa, ja se on myös helposti hyödynnettävissä kansainvälisessä vertailussa. Vähintään yhtä tärkeää on kuitenkin tehdä tunnetuksi myös sitä sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta ja tilaa, jossa huumausaineita käytetään. (Hakkarainen 2015, 93, 108.) Tilastotutkimuksen ohessa on tärkeää tunnistaa käyttäjät valintoja tekevinä ja toistensa kanssa vuorovaikuttavina toimijoina. Huumeiden käyttöön liittyy inhimillisiä ulottuvuuksia, kuten tunteita ja sosiaalisia ryhmätekijöitä, joihin voi päästä käsiksi vain tarkastelemalla käytön sosiokulttuurisia ympäristöjä. (Salasuo 2015, 170.)

Suomalaisella tutkimuskentällä huumeiden tutkimukselle tyypillisiä lähestymiskulmia on viime vuosikymmenen aikana ollut huume kauppaa, ongelmakäyttö, addiktiot sekä yleisesti päihdehuollon teemat. Hoitoon hakeutuneista huumeiden käyttäjistä saadaan helposti tilastotietoa, minkä lisäksi huumeongelmiin ja -kuolemiin puuttuminen on ollut jo pitkään yhteiskunnallisesti merkittävä tutkimuskohde haittojen vähentämisen kannalta. Myös vertaisryhmiä ja riippuvuudesta toipuvien sosiaalisia verkostoja on tutkittu. Päihdehuollon ulkopuolisista huumeiden käyttäjistä on kuitenkin saatavilla vain vähän kotimaista tutkimusta. (Pitkänen, Perälä & Tammi 2016, 2.)

Tutkimustapoja ja -aineistoja laajentamalla laadulliseen tutkimuksen puolelle, päästään kiinni lomakkeiden ulkopuolelta nousevien trendien tutkimukseen, mikä niin edelleen auttaa tulevaisuuden ilmiöiden ennakoimisessa, tunnistamisessa ja arvioimisessa. THL:n tutkija Pekka Hakkarainen esittää huumeiden käytön tutkimuksessa hedelmällisinä aineistoina muun muassa media-aineistot ja raportoinnin, netin keskustelupalstat,

etnografisen kenttätöön sekä huumeiden käyttäjien haastattelut. Monissa Euroopan maissa huumeiden käytön seurantarjestelmiä on alettu täydentää säännöllisesti muilla menetelmillä perinteisen väestökyselyn ohella, jotta nopeasti kehittyviä trendejä voidaan paremmin ennustaa. Edellä mainittuihin tietolähteisiin perustuvaa metodologiaa kutsutaan huumeiden tutkimuksessa nopean arvioinnin (Rapid Assessment Methods) tai varhaisen tunnistamisen metodiikkana (Early Warning Systems). (Hakkarainen 2015, 110–11.) Suomalaisessa huumeitutkimuksessa ei toistaiseksi ole vastaavanlaista, systemaattista ja monimetodista seurantarjestelmää väestötutkimusten ohella.

Huumeiden laadullisen tutkimuksen voi suomalaistutkijoiden mukaan nähdä myös niin sanottuna kaksisuuntaisena valistuksena. Vain huumeita käyttävät ihmiset itse pystyvät kertomaan, mistä heidän käytössään ja käyttökulttuurissaan on kyse. Tässä tutkimuksessa huumeiden käyttäjät saavat valistajan roolin siinä mielessä, että heillä on valtaa vaikuttaa tutkimuksessa esiin nouseviin asioihin ja näin välillisesti vaikuttaa julkiseen keskusteluun huumeista. (Salasuo 2004; Häkkinen & Salasuo 2015.)

Haastattelut aineistona

Haastattelututkimus valikoitui tutkimuksen aineistoksi sen mahdollistaessa käyttäjien sosiaalisten suhteiden merkitysten syvemmän tarkastelun (Hakkarainen 2015, 114). Se on sensitiivinen ja tehokas tutkimuksen muoto, kun halutaan keskittyä yksilöiden erilaisiin elämäkokemuksiin, maailmoihin ja tapoihin merkityksellistä omaa toimintaansa. Erityisen hyvin haastattelu sopii tekemään ymmärrettäväksi valtakulttuureista poikkeavia ilmiöitä, joihin kaikilla ei ole pääsyä. Haastattelut mahdollistavat myös fokuksen kiinnittämisen itse käyttäjään, jolloin tämän oma ääni, kokemukset ja merkityksenannot pääsevät kuuluviin. Erityisesti tabuja ja stigmatisoituja aiheita tutkiessa haastattelut voivat toimia tietynlaisena vastapuheena valtavirran puhetapoja ja diskursseja vastaan. Tällöin on huomioitava mahdollisuus siitä, että haastatelluiden puheessa korostuvat neutraalit ja positiiviset näkökulmat.

Haastatteluaineistoa voi tarkastella näin vaihtoehtoisina tarinoina vallitseville käsityksille. (Em., 188–189.)

Tässä tutkimuksessa haastatteluiden tarkoitus ei ole siis avata sitä, mitä on todellisuudessa tapahtunut, vaan etsiä haastatellun kokemuksia, näkemyksiä ja tulkintoja tietyistä toiminnasta, kentästä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Näistä merkityksenannoista muodostuu se kokonaisuus, joita tutkija analysoi ja jota hyödynnetään kytkennöissä muihin aineistoihin ja tutkimuksiin. (Salasuo 2015, 187.) Huumausaineita tutkiessa on myös tunnistettava aineistojoukon moninaisuus; halutaanko tutkia kannabiksen käyttäjiä, ongelmallisesta huumeista käyttäviä vai kaikkea siltä väliltä. Täysin kattavaa joukkoa voi olla mahdotonta kerätä siis niin tavoitettavuuden kuin joukon moninaisuuden vuoksi. Valikoitunut kohderyhmä ei siis mahdollista tulosten yleistettävyyttä sinänsä, jolloin tutkimuksen tehtäväksi muodostuu ilmiön syvempi kuvaaminen ja ymmärtäminen.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Tässä tutkimuksessa käytän aineistoni analysoimiseen teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, jonka avulla pyrin muodostamaan mahdollisimman systemaattisen tiivistyksen tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi soveltuu yleismenetelmällisen luonteensa vuoksi lähes minkä tahansa kirjallisessa muodossa olevan aineiston analysointiin (Silvasti 2014, 36). Sisällönanalyysi sopii tämän tutkimuksen menetelmäksi erityisen hyvin siksi, että sen avulla on mahdollista löytää tekstin sisällä olevia erilaisia merkityksiä. Aineistoa käsitellään muun muassa tekstiä erittelemällä, yhtäläisyyksiä ja eroja etsimällä sekä aineistoa tiivistämällä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104.) Sisällönanalyttinen tutkimus perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jonka avulla empiirisestä aineistosta on mahdollista muodostaa käsitteellisempi näkemys tutkittavana olevasta ilmiöstä. Sisällönanalyysin käyttö analyysimenetelmänä tukee myös sitä tutkimuksellista tavoitetta, johon pyrin haastatteluaineistoa käyttämällä. Sisällönanalyysillä on mahdollista huomioida, millaisena maailma näyttäytyy nimenomaan kokijan näkökulmasta. Kokija elää sitä tapahtumaa ja ilmiötä, josta aineisto koostuu. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.)

Sisällönanalyysiä on mahdollista tehdä aineisto- tai teorialähtöisesti ohjaavien lähtökohtien mukaan. Tähän tutkimukseen valitsemani teoriaohjaava sisällönanalyysi asettuu näiden kahden väliin. Teoriaohjaava analyysi etenee aineiston sisällön ehdoilla aineistolähtöisen analyysin tapaan, mutta eroaa siitä käsitteellistämisen prosessissa. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet nousevat suoraan aineistosta, kun taas teoriaohjaavassa niitä voidaan tuoda aineiston ulkopuolelta, ilmiöstä ”jo tiedettynä”. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Koska huumeekulttuureista on valtavirrassa vähän tai ristiriitaista tietoa, on aineistolla olennainen merkitys tutkimuskohteen teoretisoinnissa. Aineistosta nousevat ensimmäiset käsitteet eivät välttämättä nouse lopullisiksi avainkäsitteiksi, mutta auttavat tutkijaa kohdistamaan tutkimusasetelmaansa eteenpäin. Piilossa tapahtuvien huumeekulttuurien luonne ja erilaiset ulottuvuudet alkavat avautua vasta analyysin eri vaiheissa, jolloin vähitellen tapahtuva selkiytyminen antaa tutkijalle viitteitä siitä, millaisiin teoreettisiin suuntauksiin ja näkemyksiin on hyvä vielä syventyä ja millaiseen aiempaan tutkimukseen aineistosta nousseet merkitykset ovat yhdistettävissä. Olen muodostanut teoriaosuuteni kokonaisuudessaan vasta ensimmäisten analyysikertojen jälkeen, jolloin teoriaosuus tukee analyysin lukemista ja ymmärtämistä. Aiempi tutkimus huumeiden käyttäjistä on näin luontevasti taustalla analyysin tekemisessä, koodauksissa ja käsitteellistämisessä, muttei kuitenkaan rajoita sitä.

Tavoitteenani on löytää aineistosta merkitysten verkosto, jossa yksittäisten tilanteiden merkitystenannot ovat vuorovaikutuksessa laajojen sosiaalisten ja kulttuuristen merkityksen kanssa. Yksittäisten merkitysten tiedostamisesta huolimatta niiden väliset yhteydet voivat olla sumussa, jolloin ne saavat kokonaisen merkityksensä vasta suhteessa toisiinsa. Näin merkitysten tulkinta tulee nähdä yksittäisen merkityksen selvittämisen sijasta merkitysten verkon hahmottamisesta. (Moilanen & Räihä 2010.) Näistä lähtökohdista kokoaan analyysilläni vastauksen siihen, millaisia merkityksiä huumeiden käyttäjät yhdistävät siihen, että heidän sosiaalisessa verkostossaan käytetään huumeita.

Tutkimusetiikka

Kun tutkimuksen kohteena olevat ihmiset kuuluvat marginaaliseen ja leimattuun ryhmään, tutkijalla on velvollisuus sensitiivisyyteen siinä, millaista tietoa tämä tuottaa tutkittavasta kohderyhmästä ja millaisia vaikutuksia tutkimuksella voi mahdollisesti olla kohderyhmän elämässä. Tähän kuuluu yleisten puhetapojen lisäksi muun muassa kielenkäytölliset valinnat ja yleistysten välttäminen. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010.)

Eettiseen tutkimuksen tekemiseen kuuluu myös aineiston asianmukainen käsittely ja haastateltavien anonymisointi sovitulla tavalla (Kuula 2011). Tutkimuksen käsitellessä laitonta ilmiötä, on haastateltujen yksityisyyden suojaaminen ensiarvoisen tärkeää seuraamusten välttämiseksi. Olennaisessa osassa on sekä haastateltavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä aineiston anonymisointi, jolloin haastatteluista poistetaan kaikki tunnistetiedot, kuten nimet, kaupungit tai muut tekijät, joiden kautta haastateltavia voisi tunnistaa.

Tässä tutkimuksessa käyttämäni haastatteluaineiston keräämiseen ja toteuttamiseen liittyvästä etiikasta on huolehtinut aineiston kerännyt alkuperäinen tutkimusryhmä kokonaisuudessaan (Demant ym. 2019). Haastattelut toteutettiin koordinoitusti kaikissa osallistuneissa Pohjoismaissa samanlaisella protokollalla, jossa sekä haastattelija että haastateltavat olivat anonyymejä ja viestintä tapahtui anonyymisti Wickr-sovelluksella. Haastatelluille on tarjottu informaatiota tutkimuksesta ja sen käyttötarkoituksesta, jonka jälkeen tutkimukseen osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista. Tutkimus kävi läpi eettisen ennakkoarvioinnin osallistuneissa Pohjoismaissa.

Vaikka aineisto on anonymisoitu puolestani, vastuulleni jää sen asianmukainen käsittely tämän tutkimuksen puitteissa. Suorissa viitteissä en yhdistä puhujaa annettuihin taustatietoihin, kuten ammattiin, sukupuoleen tai ikään, sillä en koe sen tuovan tutkimukselle sellaista lisäarvoa, jonka vuoksi anonymiteetistä kannattaisi joustaa. Myös

aineiston turvallinen säilyttäminen ja hävittäminen tutkimuksen päättymisen jälkeen on vastuullani, niin ettei aineisto pääse muiden kuin asianosaisten käsiin.

Hyvään tutkimusetiikkaan kuuluu aineistoteknisten seikkojen lisäksi tutkijan oman aseman reflektointi. Erityisesti huumeiden käytön herättäessä paljon tunteita ja poikkeavia mielipiteitä julkisessa keskustelussa, tutkijan on tärkeää pohtia omia ennakkoajatuksiaan ja -oletuksiaan, jotka voivat mahdollisesti vaikuttaa analyysiin. Ennakkoajatuksia on lähes jokaisella, kumpuavat ne sitten aiemmasta tutkimuksesta, omista kokemuksista tai julkisesta keskustelusta. Objektiiivisuuden tavoitteesta huolimatta, nämä voivat vaikuttaa niin tutkimuksessa tehtyihin rajauksiin kuin aineiston analyysin tekemiseen.

Läpinäkyvyyden vuoksi avaan nyt lähtökohdat, joista lähden tutkimusta tekemään. Olen havainnut niin omien kokemusten kuin tutkimustiedon kautta huumeidenkäytön olevan suosittua myös yhteiskunnan instituutioissa kiinni olevien, ”tavallisten” ihmisten keskuudessa. Tämä havainto ei mielestäni vastaa kuvaa, jolla huumeiden käytöstä puhutaan mediassa tai julkisessa keskustelussa, jossa ongelmakäyttö usein korostuu. Termi huumeiden käyttäjä on näin hyvin leimaava, yleistävä ja laaja, mikä tekee siitä vahingollisen ja konkreettisia seurauksia aiheuttavan jokaiselle huumeita käyttävälle käytön laadusta huolimatta. Tutkimuksellani haluan tehdä selvyyttä huumeiden käyttäjien ja heidän sosiaalisten suhteidensa moninaisuudesta keskustelukulttuurin laajentamiseksi.

Tässä tutkimuksessa tavoitteeni ei ole ottaa kantaa huumeiden hyvyteen tai pahuuteen tai koittaa ratkaista huumausaineongelmaa. Keskustelua herättävien ilmiöiden yhteydessä tutkijana altistaa itsensä kuitenkin asemaan, jossa voi joidenkin mielestä tuottaa ”vääränlaista” tietoa (Häkkinen & Salasuo 2015, 10–11). Haluan siis tutkijana painottaa, kuinka tutkimuksen tarkoitus ei ole antaa moraalaisia vastauksia, vaan tuottaa tietoa, joka voi edesauttaa huume keskustelun etenemistä kohti laajempaa ymmärrystä ja kaikille turvallisempaa yhteiskuntaa.

5 Analyysi

Analyysiprosessin kulku

Huumeiden aiempaan tutkimukseen ja sisällönanalyysiä käsittelevään menetelmätutkimukseen tutustumisen jälkeen aloitin aineiston analyysini lukemalla sen muutamaan kertaan läpi yhden tutkimuskysymyksen puitteissa: *Millaisia merkityksiä niihin ihmissuhteisiin liitetään, joissa huumeita käytetään tai kaupataan, yhdessä tai erikseen?* Esiymmärryksen luomisen jälkeen huomasin nopeasti, kuinka aineistosta nousevat asiat jakautuvat selkeästi kahteen eri pääkategoriaan, käyttäjän minuuteen liittyviin merkityksiin sekä konkreettiseen huumekauppaan ja -kulttuuriin liittyviin merkityksiin. Tämän myötä muodostui lopullinen tutkimuskysymyksen jako kahteen aiemmin esitettyyn alakysymykseen. Varsinainen syvempi analyysi tapahtui siis kahdesta eri näkökulmasta tarkasteltuna – tutkimuskysymys kerrallaan.

Kummallakin analyysikerralla prosessi oli jaettavissa karkeasti kolmeen eri vaiheeseen. Aloitin aineiston *pelkistämällä* eli pilkkomalla ja tiivistämällä haastatteluja helpommin käsiteltävään ja hallittavaan muotoon. Koostin jokaisesta haastattelusta koodistokortin, johon merkitsin relevantit asiasanat, huomiot ja nostot. Useiden lukukertojen aikana pyrin etsimään haastatteluista toistuvuuksia, eroja ja yhtäläisyyksiä, ja niiden avulla tunnistamaan erilaisia, hienojakoisempia merkityksenantoja. Tämän jälkeen jatkoin *ryhmittelyllä*, liittäen yksittäiset pelkistykset osaksi laajempia ilmauksia samankaltaisuuksien perusteella. Lopuksi *käsitteellistin* ryhmitellyn aineiston tutkimuksen kannalta relevanteilla teoreettisilla käsiteillä.

5.1 Sosiaaliseen minään liitetyt merkitykset

Tämän pääluokan merkitykset liittyvät jollain tavalla huumeiden käyttäjään itseensä. Miten se, että huumeita käytetään yksilön sosiaalisessa verkostossa vaikuttaa tämän koettuun minäkuvaan, sosiaaliseen identiteettiin, omiin uskomuksiin, koettuun tuen saamiseen tai sosiaalisen verkoston muutoksiin?

5.1.1 Identiteetin muotoutuminen muiden kautta

”Usein huumeiden käyttäjät on jotain alle kolmekymppisiä fiksun olosia ja avoinmielisiä tyyppisiä. Sit tietty varmaan jotain hörhömpiäkin ihmisiä mutta ei tuu silleen kiinnitettyä niihin varmaan niin paljoo huomioo omassa elämässä.”

Ensimmäinen luokka liittyy vahvasti sosiaalisen identiteetin teorian mukaiseen itsemäärittelyyn oman ryhmäjäsennyden eli tässä tapauksessa muiden huumeiden käyttäjien kautta. Haastatteluista käy ilmi, kuinka lähes kaikki identifioituivat huumeiden käyttäjien ryhmiin – toiset enemmän ja toiset vähemmän. Haastatellut käyttävät itsestään muun muassa kuvauksia ”psykonautti”, ”kannabisaktivisti”, ”bilekäyttäjä”, ”viikonloppupolttelija” ja ”satunnainen trippailija”. Myös tilanteissa, joissa huumeiden käyttö olisi jo loppunut tai tauolla, ryhmäjäsennyden nähtiin olevan yhä jossain määrin olemassa.

”Huumeiden käyttö on osa minua. En olisi minä, ellei oltaisi teineinä tehty töitä psykedeelien kanssa. Ne päästi minut vihasta ja loi edellytykset kehittyä ihmisenä. Päihteet on parhaimmillaan mahtava työkalu, huonoimmillaan kuolemantuomio.”

”Tällä hetkellä koen että huumepolitiikka ja psykedeelitiede on osa mun identiteettiä, oon tällä hetkellä straight edge –linjalla koska keskityn muihin asioihin elämässä. Mut koen että etenkin kannabiksella ja psykedeeleillä on ollut iso vaikutus elämään, ja oon avoin siitä kaveripiirille ja somessa.”

Olennaiseen osaan puheessa nousee kuitenkin ristiriita huumeiden käyttäjäksi määrittymisessä. Vaikka huumeiden käyttö olisi ollut tärkeä osa omaa identiteettityötä

ja hyväksytyä omassa sosiaalisessa verkostossa, liian vahva huumeiden käyttäjäksi identifioituminen nähdään riskialttiina. Huumeiden käyttöön liittyvään stereotypiaan ei haluta missään nimessä liittää itseään. Stigma näyttäytyy pelottavana ja omia oikeuksia rajoittavana niin sosiaalisessa elämässä kuin viranomaisten kohtelussa.

”Huumeist on tullu iso osa elämää ja mielelläni en niiden perusteel liikaa maalautuis kyl et onhan niis vahva stigma.”

”Se stigma on tosi vahva edelleen, ja vaikka mulla ois ollu laillinen oikeus lääkitä itseäni kannabiksella, niin mua kohdeltiin täällä heti ’päihdeongelmaisena’.”

”Kun sut kerran on leimattu ’narkkariks’, niin ei sen jälkee enää oo mitään menetettävää.”

Puheessa korostuukin vastapuhe ja eronteot niin sanotun hyvän ja pahan huumeiden käytön välillä. Omassa sisäryhmässä ja sosiaalisessa verkostossa huumeiden käyttö esitetään usein vastuullisena ja ongelmattomana, ja näin tämänkaltainen huumeiden käyttö omaksutaan osaksi omaa identiteettiä. Useissa haastatteluissa on puhetta ”narkkareista”, ”geneerisistä huumeipiireistä” ja ”moraalittomista muista”, joihin omaa huumeita käyttävää porukkaa verrataan.

”Meil on sentään moraalit ettei nyt ihan kaikille edes myy esim alaikäisille enkä kellekään jos en tiedä et on käyttäny/käyttää, en ole se eka tai toka joka tutustuttaa kamaan.”

”Oon kuullu juttua lautamyyjästä, jolta katkottiin sormia yhteisvastuullisesti, hän oli myynyt koulun lähellä alaikäisille tutkarinaksuja ja joku lähes kuoli. Täysin ulkopuoliset etsi tyypin ja toimi, tommonen on huonoa mainosta meille kaikille.”

”Ei tarvitse viettää aikaa ihmisten kanssa josta ei pidä (=klassiset nistit)”

Jotkut toivat myös esiin muutoksen huumeiden käyttäjäksi identifioitumisen vahvuudessa ajan kuluessa. Huumeiden käyttäjien ryhmään liityttäessä ja käytön alkaessa huumeiden käytön kautta määrittäminen on ollut tavoiteltavaa, ja muiden silmissä huumeiden käyttäjänä esiintymisellä on voitu tavoitella tietynlaista roolia, kunnioitusta tai asemaa muiden joukossa.

”Sillon kun alotti pilven polton niin oli se kyl jonku aikaa sellasta että oli cool ja kaikkialla aina se tyyppi jolla oli pilvee, mut tällä hetkellä se on niin normaali asia että ei sitä mitenkään pidä erikoisena.”

”Psykedeelien kohdalla oli tosi siistiä olla sellanen happohippi, mutta siitäkin kyllä tajus aika pian että ei sitä kannata liittää itteensä liian voimakkaasti.”

Huumeiden käyttäjien ryhmään kuuluminen on siis voinut korostua muiden ryhmäjäsenyyksien rinnalla, kunnes ajan myötä se on tasoittunut tavalliseksi osaksi omaa sosiaalista identiteettiä. Huumeiden käyttäjäksi identifioituminen nähdään ylipäättään muokkautuvana osana itseä tilanteesta tai elämänvaiheesta riippuen.

5.1.2 Huumeiden käytön oikeutus ja normalisoituminen

”No siis nykynuorille joku kannabis on niin normaali asia että ei sitä sen kummemmin ajattele missä viestipalvelussa siitä puhuu. Tai silleen jos käy keskustelua vaikka messengerissä niin siinä sitten ihan normaalisti voi kysyä että onko tietoo tai jotain.”

Haastatteluista käy ilmi, kuinka huumeiden käyttöä myös oikeutetaan muiden käytön kautta. Haastateltavat tuovat esiin, kuinka heidän sosiaalisessa verkostossaan käyttö nähdään täysin normaalina ja hyväksyttävänä. Sama toteamus voidaan tehdä oman kaveripiirin lisäksi esimerkiksi ”nuorisosta ylipäättään”. Kukaan ei tuomitse, eivätkä he usein koe tekevänsä mitään väärin. Toisin sanoen huumemyönteiset ideologiat ja maailmankuva jaetaan omassa sosiaalisessa verkostossa, jolloin se näyttäytyy vallitsevana mielipiteenä. Huumeiden käyttö on ok, koska kaikki muutkin käyttävät.

”Ystäväpiiristä löytyy paljon ihmisiä joilla riittää mielenkiintoa mieleen kiehtovilla tavoilla vaikuttaviin aineisiin. Suhtautuminen on tosi liberaalia ystävieni joukossa, ja ison osan nuorisosta.”

”Kun itse ei koe tekevänsä mitään ’väärää’ niin tuntuu turhalta kuumottaa liikoja.”

”Sit kaverit lähipiirinä.. No varmaan oikeesti lähes 100% käyttää tai on edes kokeillut. Eli ei suhtaudu mitenkään negatiivisesti.”

Aineiston puheenvuoroissa toistuikin merkitykset normalisaation kokemuksesta muiden, oman sosiaalisen piirin huumeiden käyttäjien seurassa tai heidän kautta. Omaa identiteettiä ei tällöin nähty leimattuna, viallisena tai poikkeavana muista, niin kuin usein valtaväestöön silmissä. Normalisaation kokemuksen myötä haastatellut näkevät huumeiden käytön vain yhtenä osana elämää, ja näin myös määrittelyt huumeiden käyttäjistä tavallisina, kaikenlaisina ihmisinä nousevat esiin.

”Käyttäjät on elämäntapanarkkareista tavallisiin työssäkäyviin ihmisiin, jotka halua välillä rentoutua.”

”On ihmisiä niin kuin minä. On Finnairin lentäjiä ja armeijassa työtä tekeviä. On nistejä, narkkareita ja korvaushoitopotilaita. On perheen isiä ja äitejä. Kuka vaan tavallinen vastaantulija voi olla yksi ”meistä”.

”Kuitenkaan poliisit ei koita pysäyttää mun kaltasia tavallisia nuoria ihmisiä muutaman kannabisgramman takia.”

Jotkut haastateltavat tuovat esiin, kuinka ongelmakäytön rajat venyvät ja vääristyvät helposti sosiaalisen verkoston luoman normalisaation keskellä. Asenteet ja ideologiat voivat muovautua vahvastikin vertaisten kautta, jolloin esimerkiksi käytettävät huumeet määrittyvät sitä kautta. Lähipiirin määrittelyt siitä, mikä on normaalia tietyssä ajassa ja paikassa voi näyttäytyä jälkeinpäin erilaisessa valossa.

”Puolustelin paljon pilvenpolttoa kun sitä aktiivisesti harrastin ja sain kaveritkin uskomaan et se on ihan ok elämäntapa.”

”Koin kuitenkin eläväni ihan täyttä elämää silloin, vaikka nyt huomaa että elämänlaatu on parantunut tosi paljon kun ei enää käytä, ei tarvii kuumotella että onko mahdollista sekaantua raskaisiin huumeipiireihin.”

Normalisaation ilmiö näkyy siis vahvasti analyysin tuloksissa. Käyttäjät viittaavat muihin käyttäjiin ja yleiseen nuorisokulttuuriin tavallisuuden tunteen luojana.

5.1.3 Sosiaalinen tuki

”Kukaan ei tuomitse ja ihmiset ovat lähinnä kiinnostuneita siitä, että joku tietää mitä tekee ja puhuu asioista kysyttäessä.”

Kolmas luokka on huumeita käyttävältä sosiaaliselta verkostolta saatu sosiaalinen tuki ja vertaistuki eri muodoissa. Useissa haastatteluissa toistuu puhe siitä, kuinka ihmiset, jotka käyttävät tai ovat joskus käyttäneet huumeita, ymmärtävät haastateltuja muita paremmin. Muilta käyttäjiltä voi saada muun muassa keskustelutukea, apua arjen ongelmiin sekä konkreettista tukea esimerkiksi velkoihin.

Yksi tärkein sosiaalisen tuen elementti, joka haastateltujen puheista nousee, on kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemus. Huumeiden tabuluonteen ja leimaavuuden vuoksi aiheesta voi olla vaikea keskustella täysin ilmiön ulkopuolelta tulevien kanssa, sillä tällöin yksilö voi kokea esimerkiksi syyllistämistä haetun tuen sijasta. Jaetusta kokemuksesta saatu kuulumisen tunne yhteisöön saa paljon arvoa haastatteluissa.

”Huumeiden käyttö on iso osa identiteettiä niin tärkeää kun siitä voi olla avoin kaveripiirille ja somessa.”

”Vaikka hoidan työt ja perhevelvollisuudet, en ole päihtynyt kumppanin, ystävien tai sukulaisten lähellä, lähipiiriltä ei aina löydy ymmärrystä huumeiden merkitykselle, jos ei itse käytä huumeita. Erilaiset maailmankuvat.”

Haastatteluissa kerrotaan myös peloista tai kokemuksista siihen liittyen, että tieto huumeiden käytöstä voisi pilata joitain heidän ihmissuhteitaan. Sosiaalinen verkosto ja huumeiden käyttöön neutraalisti tai myönteisesti suhtautuvat ihmiset nostavat tällöin asemaansa yksilön elämässä ryhmänä, jossa tämä ei määriy huumeiden käytön kautta ja hyväksytään sellaisena kuin on.

”Pari ystävää katkaisi suhteet kun kuulivat että käytän kannabista. Suhteet palasivat vajaan kymmenen vuoden jälkeen kun heidän yllätyksekseen perhe ja työ eivät olleetkaan lähteneet alta. Suurin osa ystäväistä on suhtautunut yllättävän neutraalisti käyttöön.”

”Vanhemmat varmaan ois aika järkyttyneitä, kun on tosi huumevastasii, mut mun lähipiiristä ja ’hyvänäpäiväntutuista’ ei löydy tyyppei joita haittais jos ne tietää.”

Kuuluvuuden tunteen ja yhteisöllisyyden lisäksi aineistosta nousee esiin merkityksiä, joita käyttäjät liittävät suoraan varsinaiseen keskustelukulttuuriin. Se nähdään ehdottomana rikkautena, että itseä kiinnostavista asioista voi keskustella muiden kanssa niin sanotussa turvallisessa tilassa. Huumeiden käyttöön liittyy paljon muutakin alakulttuuria ja harrastuneisuutta, josta on mielenkiintoista vaihtaa näkemyksiä. Avoimen keskustelun ja näkemysten vaihtamisen vertaisryhmän kanssa voidaan nähdä kehittävän käyttökokemuksia esimerkiksi turvallisempaan suuntaan. Se myös mahdollistaa tiedonsaannin kokemuspohjaisista asioista, kuten uusien huumeiden vaikutuksesta.

”Ystäväpiiristäkin löytyy paljon ihmisiä, joilla riittää mielenkiintoa mieleen kiehtovilla tavoilla vaikuttaviin aineisiin.”

*”*Suomalaisessa kannabisryhmässä* on vanhempaakin porukkaa ni siel voi jutellakin asioista ’harrastukseen’ liittyen.”*

”Osallistun omal nimel avoimiin keskusteluihin päihteist somessa ja saatan jakaa kokemuksiikin jostain jos nään tarpeelliseksi.”

Huumeita käyttävät ystävät koetaan myös tukena mahdollisissa konkreettisissa elämänhallinnan tai arjen haasteissa. Samassa tilanteessa olevien nähdään ymmärtävän mahdollisia arjen kipukohtia paremmin, jolloin ongelmiin samaistuminen sekä vertaistuen antaminen ja vastaanottaminen on helpompaa. Käyttäjät auttavat itse muita, ja kokevat tarvittaessa saavansa apua muilta niin tarvitessaan.

”Juttelen porukalle ja esim. kannustan näitä jokapäiväiseen elämään liittyvissä jutuissa ja oon yleisesti sillai mukava tyyppi. Se tulee siis ihan luonnostaan eikä varsinaisesti ole mikään myyntistrategia.”

”Vaikka en olekaan nyt voinut tän raskauden aikana käyttääkään muuta kuin CBD öljyä, niin jatkuvasti mä neuvon ja autan muita.”

Kuuluminen toimintaympäristöön, jossa käytetään huumeita voi olla myös sosiaalisen verkoston kasvua edistävä tekijä. Olemassa oleva sosiaalinen verkosto nähdään tehokkaana verkostoitumisen tapana joko asiakas-/myyjäkontaktien tai ylipäätään samanhenkisten ihmisten kanssa. Uusia kaveri- ja ystävyysuhteita muodostuu kaupankäynnin ohessa. Tämä voi tarkoittaa haastateltujen puheissa esimerkiksi yhteistä ajanviettoa ja vähemmän yksinäisyyttä tai uusia käyttökavereita, jotka eivät tuomitse omaa elämäntapaa.

”Ystävyysuhteita muodostuu tässä tapahtumassa ja vuosien aikana monista eri ostajista onkin tullut keskenään hyviä ystäviä.”

”Uusia naamoja tulee aina väkisinki kavereiden kautta.”

”Mulla on sekä ystäviä jotka käyttää ja jotka ei käytä mutta en koe olevani ystävä kenekään kanssa vain sen päihteenkäytön takia.”

Huumeita käyttävät ystävät esitetään aineistossa siis välimaastona geneeristen huumeipiirien ja normaaliväestön välillä. Osalla on kontakteja, joiden kanssa ollaan tekemisissä vain kaupankäyntiin liittyvissä merkeissä, mutta useilla näihin ihmissuhteisiin lukeutuu kuitenkin lähes aina muuta kuin huumeiden käyttö.

5.2 Huumekauppaan ja -kulttuuriin liitetyt merkitykset

Tähän pääluokkaan sisältyvät ne sosiaaliseen verkostoon liitetyt merkitykset, jotka tulevat näkyviksi konkreettisesti toiminnassa huumeita kaupattaessa ja käytettäessä yksin tai yhdessä muiden kanssa. Ne voivat liittyä esimerkiksi ulkoisiin tekijöihin tai toimintaympäristöihin. Tätä luokkaa ohjaava alakysymys on: millaisia merkityksiä sosiaaliselle verkostolle annetaan liittyen huumekaupprosessiin ja huumeenkulttuuriin?

5.2.1 Oppiminen huumeiden kauppa- ja käyttökulttuuriin

”Tieteilijänä kiinnostuin aivojen toiminnasta ja halusin kokeilla kannabista, joten kyselin ystäviltä mistä sitä saa. Aikoinaan työkaveri tunsikin sen ajan kasvattajakommuunin ja siitä se harrastus sitten lähti.”

Tässä luokassa avaan merkityksiä, joita haastatellut liittävät sosiaalisessa verkostossaan tapahtuneeseen oppimisprosessiin. Kriminologista oppimisteoriaa myötäillen sosiaaliselta verkostolta opitaan kaikki sosiaalisesta normistosta moraalisiin sääntöihin ja käytännön tapoihin, ja tämä nousee esiin myös aineiston haastatteluista. Miten huumeita ostetaan ja myydään? Miten huumeita käytetään? Mitä huumeita on ok käyttää ja missä tilanteissa? Näiden lisäksi luokassa nousi esiin myös vastuullisen käyttökulttuurin levittäminen huumeiden käytön riskejä vähentävänä tekijänä.

Tekniseen kaupankäyntiin nähdään sisältyvän esimerkiksi se, mistä huumeita saa, ketkä niitä myy, miten saan heihin yhteyden ja miten raha ja aine vaihtaa paikkaa. Tällaisiin käytäntöihin voi sisältyä esimerkiksi tietoteknisten asioiden opettaminen tai yleinen tietojen ja yhteystietojen jakaminen. Joillekin oppimisprosessi näyttäytyy sivusta seuraamisena, joillekin keskusteluna kavereiden kanssa ja jotkut oppivat jaetussa fyysisessä tilassa ja tilanteessa, jolloin aiheesta kiinnostunutta tuetaan kädestä pitäen läpi ostoprosessin.

”Siitä on vähän yli pari vuotta kun kaveri kertoi että huumeita saa nykyään netistä ostettua. Tutustuin ihmisiin jotka osas neuvoa sen sipulikanavan käytön.”

Nettiostamisessa tietoteknisten seikkojen oppimisen lisäksi olennaisessa asemassa on sosiaalisten normien oppiminen kullakin alustalla. On olennaista oppia käytettävä slangitermistö ja lyhenteet ilmoituksissa sekä osata lukea myyjän luotettavuutta ilmoituksen perusteella. Esimerkiksi käytetty kieli, myynnissä olevien huumeiden kirjo tai ehdotettu tapaamispaikka voivat antaa hienovaraisia vihjeitä myyjän tai ostajan luotettavuudesta, joita ei ilman kaverin opastusta osaisi lukea. Erityisesti huumeikauppaprosessissa käytävän kommunikaation sisään lukeutuu kirjo kirjoittamattomia sääntöjä, joita on hyvä osata tulkita jo oman turvallisuuden puolesta.

”Ensimmäistä kertaa kuulin sipulikanavan helposta huumeikaupasta päihteitä käyttävältä ystävältä vuoden 2015 alussa, joka myös opetti miten sinne pääsee ja miten arvioida myyjän luotettavuus.”

”Viesteihin vastaaminen nopeasti antaa kanssa luotettavan kuvan. Jos joku sekoilee tai ei osaa puhua nistikieltä niin se on epäilyttävää. Tai jos kyselee jotain asiaan liittymätöntä.”

Konkreettisen kaupp- ja käyttökulttuurin lisäksi tärkeässä roolissa on myös moraalissäännöstön jakaminen ja uusintaminen kanssakäyttäjien kesken. Huumeita käyttävien ystävien merkityksenä nähtiin näin vastuullisen käyttökulttuurin levittäminen ja tietoisuuden lisääminen. Tämä nähtiin myös omana velvollisuutena omaa sosiaalista verkostoa kohtaan. Ei myydä alaikäisille ja opetetaan muille riskien vähentämisestä niin kaupankäynnissä kuin käytön kontekstissa.

”Kaikki on kuitenkin tarkkana siitä ettei ryhmiin eksy ’ulkopuolisia’. Että ei se millään muotoa ainakaan lisää esim. lasten ja nuorten mahiksia saada ostettua mitään.”

”Alaikäisille ei myydä. Vaarallisten tuotteiden myynnin yhteydessä on kirjoittamaton sääntö siitä että toinen pitää saada ymmärtämään riskit, esim. vahvat opiaatit tai tutkarit”

Kavereilta opittuun moraaliseen sääntöön nähdään myös liittyvän toisen riskipotentialin tunnistaminen, eikä ainakaan tietoisesti edesauteta tai aloiteta kenenkään addiktio-ongelmaa.

”En yleensä itse halua myydä yksilöille, joilla tiedän menevän (tai menee näkyvästi) huonosti päihdeiden kanssa.”

”Isoin ongelma on tuo päihdeongelma, en varsinaisesti koe että olisin ollut osana niiden syntyyn yleisesti, kun ne päihdeongelmat ovat selvästi alkoholi, benzo ja piriongelmia melkein pelkästään ja niitä en levittele. Silti on tietooni tullut pari tapausta missä ystävä tai parikin ovat antaneet liikaa psykedeelisiä aivan liian nuorille ja kokemattomille ihmisille, ainakin pari tapausta tiedän joista se on johtanut mielenterveysongelmiin. Se vei yöunet joskus taannoin ja aiheutti stressiä. Oikean käyttökulttuurin levittäminen on siksi tullut itselleni tärkeäksi asiaksi.”

Kanssakäyttäjät tunnistavat ja havaitsevat näin yhdessä riippuvuuden merkkejä jo aikaisessakin vaiheessa, mikä voi toimia ennaltaehkäisevänä tekijänä. Kokonaisuudessaan huumeuskulttuureista oppiessa tuloksissa painottuu riskien tiedostaminen, vastuullisuus ja moraalinen normisto.

5.2.2 Helpompi ja riskittömämpi huumekauppa

”Myyminen lautojen kautta ei kiinnosta, koska en jaksa juosta kadunkulmilla ja ottaa riskiä esim. ryöstöistä. Mieluummin menen jonkun luokse käymään, joka tarjoaa mulle kahvit samassa. Eli ihan mukavuus- ja turvallisuuskysymys.”

Toinen alaluokka liittyy konkreettisiin huumekauppaprosesseihin ja niissä esiintyviin riskeihin. Tämä luokka tuli esiin lähes jokaisessa aineiston haastattelussa. Huumekauppa kavereiden kanssa tai oman sosiaalisen verkoston sisällä esitetään haastatteluissa ylivertaisen käytännöllisenä, nopeana ja helppona verrattuna vaihtoehtoisiin kaupankäynnin tapoihin tuntemattomien myyjien tai ostajien kanssa. Erityisesti luotettavuus ja turvallisuus nähdään merkittävinä etuna siinä, että huumeita voi myydä ja ostaa omien sosiaalisten verkostojen sisällä.

Luottamus kaverien välisessä huumekaupassa näyttäytyy ennen kaikkea erilaisina sanattomina sopimuksina, asiakaskunnan tuntemisena, toisten puolen pitämisenä ja vaihtokauppoina. Molemminpuolinen luottamus näyttelee suurta roolia eli ohareita ei tehdä ja tavara on mitä pitää. Kavereiden kesken tehtävään joukko-ostamiseen on helpompi luottaa, koska tilanteeseen ei aina liity voiton tavoittelua ja myös myyjä käyttää samaa tavaraa. Uusien huumeiden ostamiselle ja kokeilemiselle on turvallisempi lähtökohta kavereiden kokemusten kautta. Kaverilta ostaessa ei tarvitse kysellä kuvia tai tarkempia kuvauksia huumeesta luotettavuuden arvioimiseksi. Haastatteluissa tuotiin esiin myös se, kuinka tarkasta selvitystyöstä huolimatta tuntemattomalta ostaminen on aina riski.

”Luottamus on osittain ystävien suosituksia ja osin ajan mittaan kertyvä asia. Luottamus on vain sitä ettei koskaan petä explisiittisiä tai implisiittisiä sopimuksia. Muutama tämän aihepiirin tiimoilta on kaikille itsestään selvää, kuten se että väärille ihmisille ei puhuta näistä harrastuksista kiinnijäämisen välttämiseksi. Toisten kunnioittaminen on myös yllättävän tärkeää, tämän harrastuksen piiriin mahtuu monenlaista menijää.”

”Kavereilta ja kavereitten kavereilta ostan useimmin koska luotan niihin tyyppeihin. Sit taas netist jos oon ostamas esim kukkaa niin sit vaan omalla riskillä eli silloin en vaan tiää voinko luottaa täysin.”

”Laatu vaihtelee ja jos ei tiedä mitä on ostamassa voi tuntemattomilta aina saada jotain roskaa.”

Geneeriset kovat ”huumekauppapiirit”, joissa huumeita liikkuu, voivat myös näyttäytyä epämiellyttävänä ja turvattomina ihmisille, joilla ei ole juurikaan linkkejä niihin. Haastatteluissa tällaisiksi kuvataan esimerkiksi järjestäytyneiden rikollisryhmien pyörittämä huumekauppa tai ongelmakäyttäjien kanssa asiointi. Oman asiakaskunnan tai myyjän tunteminen poistaa näin konkreettisten riskien lisäksi myös mahdollisia ennakkopelkoja. Omassa sosiaalisessa verkostossa toisten kanssa jaetut yhtäläisyydet ja ryhmäidentiteetit huumeiden käytön ulkopuolella luovat luotettavuuden ja kuuluvuuden tunnetta, mikä lisää niin edelleen luottamusta huumeiden vaihdossa ja välityksessä. Huumeiden käyttö kuvataan näin mahdolliseksi niin sanotusti huumepiirien ulkopuolella omien kavereiden kesken.

"Olen itsekkin queer-ihminen, niin olen tavallaan 'samaa porukkaa'. Monet queerit tykkää douppaa kyllä, mutta aristelevat sellaisia geneerisiä piirejä, joissa huumeita liikkuu, ja moni on myös ilmaissut, että sipuliverkosta ostaminen tuntuu epämiellyttävältä ja turvattomalta."

"Mun on helppo luottaa ostajiini, kun suurin osa on nuoria taiteellisia introverteja. En näe, että he olisivat mikään realistinen uhka mulle missään tilanteessa."

Kotikaupat ja tutut kontaktit lisäävät haastateltujen silmissä myös ennen kaikkea turvallisuutta konkreettisessa huumeidenvaihtotilanteessa, vaikka myyjä ei olisikaan linkittynyt niin sanottuihin pahoihin huumeipiireihin. Ne vähentävät kaduilla juoksemista ja niin edelleen ryöstöjä, raiskauksia ja huijauksia, jotka ovat tunnettuja riskejä tilanteissa, joissa raha ja huumeet vaihtavat omistajaa. Katukaupassa riskit ovat moninkertaiset ja asiakaskunta tuntematon. Myös pelko kiinni jäämisestä on kasvanut virkavallan ratsioiden ja valeostojen myötä, jolloin luotettaviksi todetut kontaktit nostavat asemaansa entisestään.

"Koen riskin pienempänä kuin esim. Sipulikanavalla asioimisen riskien kanssa, sen kautta tapahtuu jatkuvasti ryöstöjä ja ihmisiä huijataan. Myydään pusseja missä on sovittua määrää vähemmän ja tuttuja on myös räikeästi ryöstetty."

"Onhan tuntemattomien kans laittoman ostaminen aina riski. Paras on ostaa tutulta."

"Mieluiten kotikasvattajalta, katukauppa naamatusten huonoin ja sosiaalinen verkko näiden välissä."

Mikäli kuitenkin ostaa tuntemattomilta, saa kaverista tukea ja turvaa ostotilanteeseen. Sama myydessä. Riskejä pyritään ennaltaehkäisemään ja minimoimaan jo toisen läsnäololla fyysisen väkivallan uhan kannalta, mutta syynä kaverin mukanaololle voi olla myös kaivattu toinen mielipide ostotilanteessa. Kahden tai useamman ihmisen arvio tilanteesta, tarjolla olevasta huumeesta ja mahdollisista huijauksista vähentää vedätyksiä ja lisää turvallisuuden tunnetta mahdollisessa konfliktitilanteessa.

"On ollu ryöstö ja raiskausyrityksiä, omin avuin kuitenkin päässyt pakoan. En mee vieraalta hakeen yksin ollenkaan."

"Kun oon ostanu tuntemattomilta niin oon ottanut kyl kaverin messiin."

Myös vaivaton yhteydenpito ja logistiikka osana huumekauppaprosessia vaikuttaa haastateltujen näkemykseen kavereiden välisen huumeiden välityksen ylivertaisuudessa. Muutama nyrkkisääntö toimii riittävinä turvatoimina, eikä varsinaisia ”kryptauksia”, salauksia tai tietosuoja-asioita tarvitse huolehtia. Sovittu koodikieli ajaa tietoturvaa avoimemmissa viestikanavissa, joita voidaan käyttää muuhunkin yhteydenpitoon.

”Somea käytän muutenkin ihan kaikessa kommunikoinnissa niin menee tän kautta näppärästi samal. Viesti vaan kaverille et onko millanen tilanne ja et onko röökii tai kahvii tarve. Ja sit tulee jutut kotiinkuljetuksella, jos en itse liikkumassa.”

”Nykyään puhutaan vaan kahvista ja tupakasta ja karkeista”

”Joskus jos joku kaveri on saanut settiä myyntiin, hän saattaa laittaa viestii ja kysyy simppelisti ’tarviiks’ tai jos mä etsin itse niin kysyn vaan ’oisko, saaks tulla käymään’ ja kaikki muu kommunikaatio hoidetaan kasvotusten. Ostan mieluummin tutuilta facessa tai wapissa jos heiltä vain löytyy.”

Kavereiden välisen kaupankäynnin nähdään myös olevan ajankäytöllisesti miellyttävää, tehokasta ja joustavaa. Tavaraa myydään ja saadaan nopeasti tutuilta kontakteilta, usein muun yhteydenpidon ohessa. Osa kuvasi huumekauppojen teon sulautuneen osaksi muuta ajanviettoa, jolloin sitä ei tarvitse erikseen suunnitella tai sen myötä aikaa vietetään yhdessä enemmän.

”Jos kauppias on tuttu niin monesti vaihto tapahtuu jossain asunnossa, missä monesti jäädään yhdessä hetkeksi polttelemaan.”

”Kyseessä hyvä kaveri niin jutellaan muutenkin vain ja nuo ostot tulee enemmän muun illanvieton yhteydessä.”

”Huumekauppa toimii ystävien välillä. Infoa kavereille, vastaavat kun työ ja perhekiireiltä ehtivät.”

Mikäli huumeiden välitykseen ei liity ajanviettoa toisen kanssa, tekee tuttu ihmissuhde siitä kuitenkin joustavampaa, eikä se vaadi samankaltaista suunnitelmallisuutta kuin tuntemattomalta ostaminen. Luottamus antaa sijaa rennommalle aikataululle ja toiminnalle pitäen sen kuitenkin turvallisena.

6 Pohdinta ja johtopäätökset

6.1 Tulosten yhteenveto

Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää huumeiden käyttäjien välisten suhteiden moninaisuutta, jotta voidaan ymmärtää se sosiaalinen konteksti ja ympäristö, jossa huumeita nykypäivän Suomessa käytetään. Päättökysymykseni oli: *Mitä merkityksiä huumeiden käyttäjät antavat sosiaaliselle verkostolleen, jossa käytetään huumeita?* Jaoin tutkimuskysymykseni niin edelleen kahteen alakysymykseen: *Millaisia omaan minuuteen liittyviä merkityksiä huumeiden käyttäjät antavat sosiaaliselle verkostolleen, jossa käytetään huumeita?* sekä *millaisia huumeuskulttuuriin ja -kauppaan liittyviä merkityksiä huumeiden käyttäjät antavat sosiaaliselle verkostolleen, jossa käytetään huumeita?* Näiden kysymyksenasettelujen myötä olen pyrkinyt selvittämään miten moninaisia nykypäivän huumeipiirit voivat olla, ja mitä kaikkea niihin ihmissuhteisiin voi sisältyä huumeiden käytön lisäksi.

Tutkimuksen koskiessa huumeiden käyttäjien omakohtaista kokemusta, olennaista on ollut antaa puheenvuoro heille itselleen. Tästä syystä toteutin tutkimukseni käyttäen kuudestatoista haastattelusta koostuvaa aineistoa sekä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti sosiaalipsykologinen ja kriminologinen teoriatausta kulki mukana analyysiä tehdessä, muttei määrittänyt tai rajannut sitä. Aineistosta nousi esiin kaksi pääluokkaa ja viisi alaluokkaa, joiden käsitteellistämässä teoriatausta oli apuna. Pääluokat ovat alatutkimuskysymyksiä vastaavat *sosiaaliseen minään liitetyt merkitykset ja huumeikauppaan ja -kulttuuriin liitetyt merkitykset*. Ensimmäinen pääluokka koostuu kolmesta alaluokasta, jotka ovat *identiteetin muotoutuminen muiden kautta, huumeiden käytön oikeutus ja normalisointi* sekä *sosiaalinen tuki*. Jälkimmäisen luokan alaluokat ovat *oppiminen huumeiden kauppa- ja käyttökulttuurin ja helpompi ja riskittömämpi huumeikauppa*.

Ensimmäisen pääluokan merkitykset liittyvät yksilöön itseensä, suoraan tai välillisesti muiden kautta. Ensimmäinen luokka, *identiteetin muotoutuminen muiden kautta*, tuli esiin useimpien haastateltavien puheissa. Haastatellut kuvasivat itseään oman

ryhmäjäsennyttä kautta sekä kertoivat myös sanallisesti kokevansa kuuluvansa huumeiden käyttäjien ryhmään. Muiden kautta saattoi määrittyä esimerkiksi se minkä tyyppiseksi käyttäjäksi määrittyi; kokeeko yksilö olevansa ”psykonautti” vai ”satunnainen bilekäyttäjä”. Erilaisten erontekojen kautta luotiin pesäeroa muihin käyttäjäryhmiin ja niiden kautta koitettiin saavuttaa positiivista itsemäärittelyä. Huumeiden käyttäjäksi leimaantumisen vaarat tunnistettiin, ja eron tekeminen stereotyyppiseen, pahaan huumeiden käyttäjään koettiin tärkeäksi. Tyypilliseen, negatiivisesti sävyttyneeseen stereotypiaan ei missään nimessä haluttu liittää itseä, vaikka huumeiden käyttäjäksi identifioituisikin, sillä stigman nähtiin uhkaavan omaa sosiaalista elämää sekä yhteiskunnalta saatavaa kohtelua. Käyttäjät kuitenkin saattoivat uusintaa stereotypioita myös omassa puheessaan, käyttäessään termejä ”klassiset nistit” ja ”geneeriset huumepiirit”. Osa huumeiden käyttäjistä toi esiin, kuinka on havainnut muutoksen huumeiden käyttäjäksi identifioitumisen tärkeydessä ajan myötä. Käytön alkuvaiheessa on ollut tärkeää näyttäytyä *happohippinä* tai tyyppinä, jolla on aina pilveä, mutta myöhemmin se on tasoittunut tavalliseksi osaksi omaa identiteettiä.

Toisen minuuteen liittyvän alaluokan, *huumeiden käytön oikeutus ja normalisoituminen*, voi nähdä myös liittyvän oman identiteetin muotoutumiseen, mutta se keskittyy näkemyksiin huumeista ja huumeiden käytöstä. Oman sosiaalisen verkoston ja ylipäättään nuorison neutraalien tai myönteisten asenteiden kautta huumeiden käyttö esitetään normaalina osana muuta elämää. Huumeiden käyttö on oikeutettua, koska ”kaikki muutkin” käyttävät tai eivät ainakaan suhtaudu kielteisesti. Oma identiteetti ja elämäntapa näyttäytyy näin normaalina oman sosiaalisen piirin käyttäjien kautta. Koska he tuntevat huumeiden käyttäjiä, jotka ovat tavallisia perheellisiä, työssäkäyviä ihmisiä, on huumeiden käyttö helppo nähdä vain yhtenä osana elämää. Näin sen kautta ei määrittyä ongelmalliseksi, vialliseksi tai poikkeavaksi. Sosiaalisen piirin kautta voi määrittyä myös rajat siitä, mikä on normaalia tietyssä ajassa ja paikassa. Jotkut haastateltavat toivat kuitenkin esiin, kuinka ideologioiden ja asenteiden muovautuessa lähipiirin kautta, ongelmakäytön rajat voivat ajoittain venyä ja näyttäytyä eri valossa ajan myötä.

Sosiaalinen tuki on viimeinen yksilön minuuteen liittyvä alaluokka. Siihen kuuluu sosiaaliselta verkostolta saatu tuki ja vertaistuki eri muodoissa. Näistä voimakkaimmin nousi esiin kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemus. Huumeiden käytön leimaavuuden vuoksi kokemukset hyväksynnästä sellaisena kuin on, koettiin tärkeänä. Jaettu tunne yhteisöön kuulumisesta poikkeavuuden sijaan sai paljon arvoa haastatteluissa. Myös avoin keskustelukulttuuri itseä kiinnostavista aiheista ja ilmiöistä koettiin rikkautena niin harrastuneisuuden kuin varsinaisen käytön puolesta. Muilta huumeita käyttäviltä ihmisiltä koettiin myös saavan konkreettista tukea erilaisissa arjen tai elämänhallinnan haasteissa vertaisten ymmärtäessä mahdollisia huumeiden käyttöön liittyviä kipukohtia valtaväestöä paremmin. Kokonaisuudessaan huumeita käyttävät ystävät esitettiin aineistossa välimaastona geneeristen huumeipiirien ja normaaliväestön välillä. Oma sosiaalinen verkosto myös helposti kasvoi samanmielisten tuttujen kautta. Joskus ihmissuhde saattoi perustua vain huumeisiin liittyvään yhteydenpitoon, mutta valtaosalla näihin ihmissuhteisiin lukeutui lähes aina muuta kuin huumeiden käyttö.

Toisessa pääluokassa annetut merkitykset liittyivät konkreettisemmin toimintaympäristöihin huumeiden käyttö- ja kauppaprosesseissa. Ensimmäinen alaluokka, *oppiminen huumeiden kaupp- ja käyttökulttuuriin*, kuvaa sosiaalisten suhteiden merkitystä kaikessa huumeiden käyttöön liittyvässä oppimisessa. Tämän luokan voi nähdä seuraavana askeleena huumeiden käytön normalisoitumisesta osaksi omaa identiteettiä. Tässä luokassa muilta opittujen asenteiden ja maailmankuvan päälle opitaan muun muassa huumeiden ostamisen ja käytön tavat sekä sosiaaliset ja moraaliset normit. Muilta voidaan oppia muun muassa tekninen kaupankäynti, myyjän luotettavuuden arvioiminen sekä kulttuuriin kuuluvia kirjoittamattomia sääntöjä, joiden osaaminen on tärkeää jo oman turvallisuuden puolesta. Useat haastatellut korostivat myös nimenomaan moraalisaännösten jakamisen ja uusintamisen tärkeyttä kanssakäyttäjien kesken. Tähän sisältyy myös toisten riskipotentiaalin tunnistaminen.

Analyysin viimeinen alaluokka on *helpompi ja riskittömämpi huumeikauppa*, joka mainittiin lähes jokaisessa haastattelussa. Oman sosiaalisen verkoston sisällä käytty

huumekauppa esitettiin ylivertaisen käytännöllisenä, nopeana ja helppona tuntemattomiin myyjiin verrattuna. Olennaisena, riskejä vähentävänä tekijänä nähtiin kaverien välinen luottamus, erityisesti aineiden sisältöjen kannalta. Myös kaupan tekeminen poissa vaarallisista ”huumekauppapiireistä” nähtiin etuna. Huumeiden välittäminen oman ryhmän kesken tuntui haastatelluista turvallisemmalta, jolloin jaetut yhtäläisyydet ja muut ryhmäidentiteetit loivat luotettavuutta ja turvallisuuden tunnetta myös kauppaprosesseihin. Kaupankäynti omassa sosiaalisessa piirissä vähensi myös ryöstöjen, raiskauksien, ratsioiden ja huijausten riskiä, jotka nähtiin varteenotettavina uhkina tuntemattomilta ostettaessa. Turvallisuustekijöiden lisäksi myös vaivaton yhteydenpito ja logistiikka vaikuttivat käyttäjien näkemykseen kavereiden välisen huumekaupan ylivertaisuudesta. Kauppaa voi käydä samoissa kanavissa kuin yhteyttä pidetään muutenkin, se on ajankäytöllisesti joustavaa ja usein kaupankäyntitapahtuma voi tapahtua osana muuta ajanviettoa ystävien kanssa. Kokonaisuudessaan huumekauppaa oman sosiaalisen verkoston sisällä kuvattiin mukavuus- ja turvallisuuskysymykseksi.

6.2 Pohdinta

Ennen kaikkea analyysin tulokset osoittavat ilmiön monimuotoisuuden. Sosiaaliset verkostot, joissa käytetään huumeita, pitävät nykypäivänä sisällään paljon asioita niin huumeisiin kuin aivan muihin asioihin liittyen. Verkostot voivat syntyä huumeiden käytön kautta tai olla jo olemassa olevia ihmissuhteita, joihin huumeiden käyttö on tullut mukaan vasta myöhemmin. Kokonaisuutena tulosten luokista muodostuu moniulotteinen verkosto, jossa merkityksiä liitetään niin alitajuntaisiin, sisäisiin tekijöihin kuin myös konkreettiseen elämään arjessa ja juhlassa. Pääasiassa nämä sosiaaliset suhteet saavat puheessa paljon positiivisia merkityksiä, jolloin huumeita käyttävät ihmiset nähdään myönteisenä, lisäarvoa tuovana osana omaa sosiaalista verkostoa.

Jos ja kun haastatellut käyttävät huumeita, ystävät, jotka tekevät samoin esitetään hyötynä, turvana ja tukena useilla eri elämän osa-alueilla. Tämä voi näyttäytyä pieninä konkreettisina tekoina tai arjen yleisenä helpottumisena, mutta myös laajempaan omaa minäkäsitystä muovaavana tekijänä. Analyysin mukaan oma identiteetti voitiin nähdä eheänä ja normaalina muiden kautta, mikä kulkee linjassa sosiaalisen identiteetin teorian kanssa. Muiden huumeita käyttävien ihmisten esimerkin kautta yksilön on mahdollista nähdä käyttö tavallisena osana elämää, mutta nimenomaan vain yhtenä osana sitä. Stigman ja siitä seuraavan torjunnan pelon vuoksi muilla huumeiden käyttäjillä esitetäänkin olevan tärkeä rooli positiivisen minäkuvan saavuttamisessa. Huumeiden käytön tabuluonteen ja leimaavuuden vuoksi näitä sosiaalisia suhteita ei koeta helposti korvattavaksi ilmiön ulkopuolisilla ihmisillä. Myös huumeikaupan käyminen oman sosiaalisen piirin sisällä tekee siitä käyttäjälle turvallisemman, luotettavamman ja riskejä vähentävän tavan käyttää huumeita.

Toisin sanoen, huumeipiirejä ei esitetä rikollisuuteen ja huumeongelmaan automaattisesti johtavana kaninkolona, mikä voi olla tyypillisempi kuvaus kyseiselle termille. Potentialiaali liialliselle huumeiden käytölle ja omalle ympäristölle sokaistumiselle tunnistettiin, muttei sitä yhdistetty suoraan sosiaalisiin suhteisiin. Se, että huumeita käyttävä ihminen tuntee myös muita käyttäjiä, esitetään suojaavana tekijänä niin oman itsemäärittelyn kuin konkreettisen toimintaympäristön kannalta. Tietystikään tutkimuksen perusteella ei voida sanoa, että huumeiden käyttö kavereiden kanssa on aina turvallinen ja parempi vaihtoehto. On olemassa myös ihmisiä, porukoita ja piirejä, joissa huumeiden käyttöön suhtautuminen on välinpitämätöntä ja voi eskaloida yksilön ongelmakäytön piiriin. Mutta tutkimuksen tuloksissa on myös tekijöitä, joiden merkitystä ei voi jakaa hyväksi tai pahaksi kavereiden ”fiksuuden” perusteella. Analyysin mukaan ystävät voivat parhaimmillaan mahdollistaa huumeiden käytön niin, että se on hallittu ja turvallinen osa muuta elämää, mutta riippuvuuden mahdollisuus on aina läsnä oleva riski.

Suhde aiempaan tutkimukseen ja huume keskusteluun

Tulosten suhteutuminen teoriaosuudessa esiteltyihin sosiaalipsykologisiin ryhmäteorioihin selittyy analyysissä, jossa aineisto vahvistaa aiemmin esiteltyä tutkimusta. Sosiaalisen identiteetin ja oppimisen teorit ovat vahvasti läsnä luokissa *identiteetin muotoutuminen muiden kautta, käytön oikeutus ja normalisointi* sekä *oppiminen huumeiden käyttö- ja kauppakulttuureihin*. Erityisesti ensimmäisestä pääluokasta *sosiaaliseen minään liitetyt merkitykset* on löydettävissä myös useita leimaamiseen ja stigmaan suoraan tai välillisesti liittyviä merkityksenantoja. Konkreettiseen huume kauppaan ja kavereiden väliseen välittämiseen liittyvä tutkimus on nähtävissä erityisesti alaluvussa *helpompi ja riskittömämpi huume kauppa*. Analyysin tulokset saavat siis tukea lukuisilta aiemmilta tutkimuksilta ja teorioilta, joita tämän tutkimuksen teoriaosuudessa on tuotu esiin. Aiempi, suoraan huumeiden käyttäjien sosiaaliseen verkostoon liittyvä tutkimus on viimeisen vuosikymmenen aikana keskittynyt usein päihdehuollon tarpeessa tai piirissä olevien käyttäjien verkostojen tutkimukseen, eikä näin ollen ole suoraan suhteutettavissa tämän tutkimuksen tuloksiin.

Aiemman tutkimuksen lisäksi myös huumeiden käyttöön kulttuurisesti yhdistetyt merkitykset ovat keskeinen ulottuvuus, joihin erilaisia huumeipiireille annettuja merkityksiä on olennaista suhteuttaa. Eli millainen on huumeiden käyttäjistä ja käyttäjäryhmistä julkisessa keskustelussa ja valtamediassa esitetty kuva tuloksiin verrattuna, ja mistä se mahdollisesti kertoo. Analyysin tulos esittää huumeita käyttävät kaverit ennen kaikkea myönteisenä osana sitä ympäristöä, jossa huumeita käytetään, mitä harvoin kuulee tuotavan esiin julkisessa puheessa. Tässä on tietysti otettava huomioon, kuinka julkisessa puheessa neutraalit tai huumeita kritisoimattomat puheenvuorot voidaan helposti nähdä huume myönteisenä kannanottona, joka selittää niiden vähäisyyttä jo osaltaan.

Tutkimuksen tulosten ja vallitsevan mediadiskurssin vastakkaisuus selittyy mielestäni osin jo keskusteluentän luonteella, jossa latautuneen aiheen äärellä heitellään vastapalloja. Kuten aiemmin tutkielman aikana totesin, niin sanottu maallikkotieto voi olla usein pelkistettyä ja muutamiin äänekkäimpiin esimerkkeihin perustuvaa, jolloin

erilaiset variaatiot jäävät helposti peittoon (Juhila 2004, 27). Ilmiön sisällä olevien huumeiden käyttäjien ääni on usein hiljainen mahdollisten seuraamusten takia, joten ulkopuolisille, mahdollisesti ennakkoluulojen värjäämille mielipiteille on tilaa.

Analyysin tuloksia ei kuitenkaan tule lähestyä yksiselitteisen huumemyönteisenä vastapuheena vallitsevalle huumediskurssille, vaan tarkastella puheesta erottuneita teemoja ja kuvauksia. Aineistossa puhutaan identiteeteistä, kuulumisen tunteesta, ajanvietosta ja konkreettisista huumekauppaprosesseista, joihin kaikkiin voisi paneutua lisää huumeiden käyttäjien kontekstissa paremman ymmärryksen saavuttamiseksi. Huumeongelman tai -kysymyksen ratkaisemiseen pyrkimisen ja vastakkainasettelun sijasta olennaisemmaksi tavoitteeksi muodostuu näin puhekultuurin ja tutkimuksen yleinen laajentaminen kaikkeen ilmiön ympärillä. Mistä kaikesta puhutaan, kun puhutaan huumeiden käytöstä vuonna 2023? Mistä kaikesta puhutaan, kun puhutaan huumeepiireistä vuonna 2023?

Tutkimuksen käytännön implikaatiot

Vain huumeekulttuureita ja niiden merkitysmaailmoja tutkimalla voidaan tuottaa monipuolista tietoa, jonka avulla mahdollistetaan muun muassa valistuksen ja ehkäisevän huumetyön kehittyminen tarvetta vastaavaan suuntaan. Huumeiden käyttötapojen ja -kulttuurien muuttuessa nopeasti, käyttäjien oman tulkintakehityksen ymmärtäminen nousee entistä tärkeämpään asemaan myös ehkäisevän päihdetyön kannalta. (Salasuo 2004, 17, 46.)

Kuten tutkimuksessa on aiemmin tuotu esiin, päihdehuollon asiakkuusprosessissa tavoitteeksi asetetaan usein huumeepiireistä eli huumeita käyttävistä kavereista eroon pääseminen ja sen sijaan omaan lähipiiriin tukeutuminen. Tämän tutkimuksen analyysin valossa tämänkaltainen tavoite näyttäytyy kuitenkin haastavalta, ja on myös jokseenkin kyseenalaistettavissa. Riippuvuus on todellinen ongelma, jota ei pidä väheksyä, mutta erityisesti sen takia päihdehuollolla tulee olla kyky vastata huumeiden käyttäjien ongelmiin sellaisina kuin huumeiden käyttäjä ne kohtaa. Joissain tilanteissa huumeita

käyttävistä ihmisistä on varmasti mahdollista ja hyödyllistäkin päästä eroon, mutta aina se ei ole niin yksinkertaista. Erityisesti silloin, jos nämä huumeita käyttävät kaverit ovat läsnä käyttäjän elämässä myös muilla elämän osa-alueilla huumeiden käytön lisäksi. He voivat olla huumeipiirien lisäksi myös juuri yksilön lähipiiri, johon he luottavat ja tukeutuvat elämän vaikeissa tilanteissa.

Tutkimuksessa sosiaaliselle verkostolle annetut merkitykset antavat osiittaa siitä, millainen aukko yksilön elämään voi jäädä mahdollisen päihdekuntoutuksen alkaessa, mikäli välttämättömyytenä nähdään aiemmasta sosiaalisesta piiristä irrottautuminen. Kuten todettua, tämä huumeita käyttävä verkosto voi samanaikaisesti olla niin paljon muutakin. Mikäli suhteiden katkaiseminen näihin *huumeipiireihin* esitetään lopettamisen ehtona, lopettavan käyttäjän on mahdollisesti uudelleen sosialisoiduttava, identifioituttava ja verkostoiduttava aikuisiällä. Merkityksellisyyden tunne on saatava jostain muualta, mikäli aiempi sosiaalinen piiri tipahtaa. Ihmiseltä ei voi kieltää sosiaalista verkostoaan ja jättää yksin kaupungin vuokratyöpaikoihin, jossa tuki perustuu tuntemattomien tukihenkilöiden varaan. On kehitettävä päihdehuollon keinoja, jossa sosiaalisten suhteiden moniulotteisuus ja päällekkäisyys huomioidaan.

Jokainen käyttäjä ei tietenkään ole päihdehuollon tarpeessa tai koe suuria haasteita elämässään huumeiden käytön vuoksi. Suomalaiset huumeitutkijat ovat kuitenkin tuoneet esiin huomion siitä, kuinka palvelujärjestelmää on kehitettävä huomioimaan myös ne huumeita säännöllisesti käyttävät ihmiset, joiden tämänhetkinen elämäntilanne tai käyttötavat eivät määritä heitä ongelmakäytön piiriin (Pitkänen, Perälä & Tammi 2016, 8). Tämä liittyy vahvasti huumeiden käyttäjään liitettyyn stigmaan ja siitä aiheutuviin mahdollisiin rajoitteisiin toimijuuteen ja ihmissuhteisiin liittyen.

Analyysin tulokset viestivät ulossulkemisen kokemuksista sekä syyllistämisen ja tuomitsemisen peloista valtaväestöön liittyen. Huumeita käyttävillä ystäville nähtiin olevan merkittävä rooli tämän kielteisen kokemuksen vastavoimana, ja heiltä koettiin saatavan kuuluvuuden tunnetta, tukea ja hyväksyntää. Huumeiden käyttäjän identiteetin jatkuvan piilottelun ja puolustelun lisäksi päänvaivaa tuotti mahdolliset konkreettiset seuraukset ja rajoitteet elämän eri osa-alueilla, mikäli tieto käytöstä tulee

ilmi. Huumeiden käyttö ei saa olla syy sille, että yksilö tiputetaan ulos sosiaalisista instituutioista ja verkostoista, vailla hyväksyntää ja onnistumisen kokemuksia. Osallisuus, yhteiskuntaan kiinnittyminen ja monipuolinen toimijuus on mahdollistettava kaikille huumeiden käytöstä huolimatta. Ihmisten on pystyttävä hakemaan apua ilman pelkoa rangaistuksista, jotta huumeista voi päästä eroon niin halutessaan. On tärkeää, että huumeista ja niiden käyttöön liittyvistä asioista voidaan puhua ilman, että se aiheuttaa moraalipaniikkia tai pelkoa vääränlaisista viesteistä. Keinot huumeiden käyttäjiin liitettävän stigman purkamiseen eivät kuitenkaan valitettavasti mahdu tämän tutkimuksen raameihin, ja jäävät näin jatkotutkimuksen piiriin.

Myös valistusta kehitettäessä on olennaista huomioida se ajankuva ja kohderyhmä, jota viesteillä koitetaan tavoittaa. Suomalaistutkijat ovat esittäneet pohdinnan siitä, onko esimerkiksi juhlimiskulttuureihin liittyvää huumeiden kokeilua ja käyttöä ollenkaan mielekästä koittaa vähentää käyttäjiä valistamalla. Vaihtoehtoisena linjana on esitetty mahdollisista riskeistä ja turvallisemmista käyttötavoista tiedottaminen. Tällöin tavoite ei ole huumeiden käyttöön kannustaminen, vaan huumeiden liiallisen ja haitallisen käytön ehkäiseminen. (Salasuo 2004, 45.) Tässä tärkeään rooliin nousee käyttäjän sosiaalinen verkosto ja kuinka sitä voi hyödyntää vastuullisen tiedon levittämisessä. Tutkimuksen huumeiden käyttäjät kokivat muiden käyttäjien tekevän käytöstään monilla tavoin turvallisempaa ja määrittävän myös käytön rajoja. Riskit tunnistettiin yhdessä ja kavereiden riskipotentiaalia seurattiin. Tämän valossa käyttäjille hyödyllinen huumevalistus voisi liittyä ennemminkin erilaisten huumeiden vaikutusten kirjoon, niiden riskipotentiaaliin, ongelmakäytön tunnistamiseen itsessä ja muissa sekä yleiseen *näin kaverista pidetään huolta* -retoriikkaan.

Jatkotutkimus

Jatkotutkimuksen kannalta olisi kiinnostavaa selvittää, millainen ero huumeiden käyttäjillä ja huumeisiin neutraalisti suhtautuvilla ihmisillä on osana käyttäjän sosiaalista verkostoa. Haastatteluissa vertaisten käyttäjien merkityksellisyyteen nähtiin vaikuttavan erityisesti se, että he eivät tuomitse, he ymmärtävät itselle tärkeää maailmankuvaa ja luovat avointa keskustelukulttuuria. Voisi siis kuvitella, ettei näitä asioita määritä niin vahvasti itse käyttö kuin yleinen asenne huumeita ja niiden käyttöä kohtaan. Suuri osa nuorista ihmisistä näkee esimerkiksi kannabiksen käyttöä paljon ympärillään ja suhteutuu siihen täysin neutraalisti, muttei kuitenkaan koe tarpeelliseksi käyttää itse. Riittääkö jo tämänkaltainen asenteiden yhteneväisyys siihen, että huumeita käyttävä ihminen voisi ylläpitää positiivista minäkuvaa huumeita käyttävänä ihmisenä ja saada tarvitsemaansa tukea? Jo tämä voisi pienentää kuilua valtaväestön ja huumeita käyttävien ihmisten välillä. Koska huumeasenteiden yhteyttä käyttöön ja käyttäjiin tutkitaan Suomessa säännöllisesti kyselytutkimuksilla, tätä tutkimustietoa voitaisiin hyödyntää myös laajemmin huumeiden käyttäjien välisten suhteiden luonteen tutkimuksessa.

Yleisempi huomio jatkotutkimukseen liittyen on ilmiöiden yhteen niputtamisen dilemma. Tulevaisuuden tutkimuksessa voisi olla relevanttia pilkkoa tutkimuskohteet *huumeet*, *huumeiden käyttäjä* tai *huumeiden käyttö* pienempiin palasiin, jolloin voidaan tehdä yksityiskohtaisempaa tutkimusta tietyistä ilmiöistä. Kuten tässä tutkimuksessa on todettu, erilaiset huumeet, käyttötavat ja niihin suhtautuminen voivat poiketa huomattavastikin toisistaan. Tulevaisuudessa huumeiden tutkimuksen sijaan hedelmällisempää olisi esimerkiksi kannabiksen tutkimus, viihdekäytettävien stimulanttien tutkimus, psykedeelien terapiakäytön tutkimus tai opioidien pitkäaikaiskäytön tutkimus. Termien tarkentaminen vähentää yleistyksien tekemisen mahdollisuutta, ja auttaa näin poistamaan kielen käyttöön sisältyvää stigmaa.

6.3 Tutkimuksen arviointi ja rajoitteet

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan omien valintojen ja tehtyjen rajausten merkitys korostuu. Tässäkin tutkimuksessa valitun teoriataustan, metodologian, aineiston ja kaiken niiden välille jäävän osalta on tehty paljon ratkaisuja, jotka niin edelleen vaikuttavat siihen, millainen tutkimuksesta on tullut. Tässä luvussa arvioin tekemiäni ratkaisuja, tutkimuksen rajoitteita ja yleistä onnistumista.

Koska tutkimuksessa on käytetty valmista haastatteluaineistoa, useat aineistonkeruuseen ja toteutukseen liittyvät päätökset ja rajaukset on tehty puolestani. Siitä huolimatta ja erityisesti sen vuoksi, aineiston mahdollisia rajoitteita on tärkeää arvioida tuloksia tarkasteltaessa. Kun tutkimuksessa on käytetty valmista haastatteluaineistoa aiemmasta tutkimuksesta, haastattelut on toteutettu eri lähtökohdista ja eri tutkimuskysymysten kautta kuin tässä tutkimuksessa. Koska en itse toteuttanut haastatteluja, en voinut vaikuttaa esitettyihin kysymyksiin tai esittämään jatkokysymyksiä vastausten selventämiseksi tai syventämiseksi. Tutkimusten samankaltaisuus ja haastatteluaineiston laajuus mahdollistivat kuitenkin aineiston uudelleenkäytön. Tästä huolimatta on hyvä tiedostaa, että haastattelujen sisältö voisi olla erilainen, mikäli ne olisi toteutettu tämän tutkimuksen lähtökohdista ja kysymykset olisi suuremmin kohdistettu valittuihin tutkimuskysymyksiin. Haastattelijajoukko on kuitenkin samanlainen, johon olisin itse pyrkinyt, mikäli olisin tehnyt haastattelut itse, jolloin aineiston voi nähdä soveltuvan tutkimukseen hyvin. Etuna valmiin haastatteluaineiston käytössä voi nähdä esimerkiksi sen kattavan koon, sillä itse en olisi realistisesti pystynyt keräämään yhtä laajaa aineistoa tai saavuttamaan yhtä monipuolista vastaajakuntaa.

Tutkimusaineiston verrattain laajasta koosta huolimatta on otettava huomioon sen rajallisuus yleistettävyydessä. Tulokset koostuvat kuudentoista huumeiden käyttäjän kokemuksista ja todellisuuksista, jolloin tuloksia ei ole mahdollista yleistää koskemaan kaikkia huumeiden käyttäjiä. Se ei kuitenkaan ole ollut tutkimuksen perimmäinen tarkoitus, sillä nimenomaisesti kaikkien huumeiden käyttäjien yhteen niputtamista tulisi välttää. Tutkimuksessa avatut 16 haastattelua tuottavat kuitenkin arvokasta tietoa

huumeiden käyttäjien sosiaalisesta todellisuudesta. Näin voidaan ajatella, että tutkimuksessa on onnistuttu tutkimaan haluttua ilmiötä onnistuneella tavalla.

Tutkimuksen vahvuutena näenkin sen aseman uudenlaisen, laadullisen tiedon tuottajana määrälliseen raporttitietoon painottuvalla huumeiden tutkimuksen kentällä Suomessa. Myös laadullisella kentällä huumeiden käyttäjien sosiaalisista suhteista tehty tutkimus on usein painottunut päihdetyön irtaantumisprosessiin ja huumeipiirien ulkopuolisiin ihmisiin, jolloin huumeiden käyttöä on lähestytty usein ongelmanäkökulmasta. Tutkimukseni voi siis nähdä tuottavan uudenlaista tietoa huumeiden käyttäjien ryhmästä. Koska tutkimus mahdollistaa huumeiden käyttäjien sosiaaliseen todellisuuteen tutustumisen heidän ehdoillaan, on kuitenkin muistettava aiemmin esiin tuotu vastapuheen mahdollisuus. Haastatteluiden puheessa voivat korostua neutraalit ja positiiviset näkökulmat, kun niille annetaan tilaa. Haastatteluaineistoa voikin tarkastella vaihtoehtoisina tarinoina vallitseville käsityksille.

Aineiston analyysin tukemiseksi olen pyrkinyt tekemään tutkimuksen teoriaosuudessa laajan katsauksen suomalaiseen huumetilanteeseen ja -tutkimukseen useista eri näkökulmista tarkasteltuna. Yhteiskunnallisen kontekstin avaaminen huumausaineiden ja käyttäjien ympärillä on ollut tutkimuksen onnistumisen kannalta olennaista, sillä huumeiden käyttäjien antamat merkitykset yhdistyvät niin puheessa kuin todellisuudessa huumeiden ja huumeiden käyttäjien asemaan nykypäivän yhteiskunnassa.

6.4 Lopuksi

Ei ole olemassa mustavalkoisen hyvää tai paha huumeiden käyttöä, tai sellaista maailmantilaa, jossa voidaan valita toinen näistä vaihtoehtoista. On olemassa vain ihmissuhteita ja verkostoja, joissa huumeita käytetään näiden kahtiajakojen välillä. Yhdessä tai erikseen. Hallitusti tai ongelmallisesti. Satunnaisesti tai säännöllisesti. On vastakkaisuuksia, jotka sekoittuvat ja jatkavat taas eri suuntiin. On olemassa lista erilaisia huumeiden käyttäjiä ja huumeipiirejä, jotka ovat jatkuvassa muutoksen tilassa.

Tämän tutkimuksen anti asettuu huumeiden käyttäjien, heidän sosiaalisten verkostojensa, julkisen huume keskustelun ja huumeisiin liittyvän stigman välimaastoon. Käyttäjien kuvaamaa todellisuutta on suhteutettu siihen, miten huumeiden käyttäjistä ja huumeita käyttävien ihmisten ryhmistä eli huume piireistä yleisesti puhutaan. Tässä tulee esiin ristiriita siitä, kuinka ongelmakäyttöön viittaavaa ja yhdistyvä termistöä käytetään kaikista huumeiden käyttäjistä puhuttaessa. Huumeriippuvuus on vakava asia ja se voi pahimmillaan ottaa haltuunsa yksilön koko elämän, mutta tutkimuksen valossa on kuitenkin muistettava se, että huumeita käytetään monenlaisissa tilanteissa ja sosiaalisissa verkostoissa. Huumeita käyttävät kaverit eivät aina ole vaarallisia huume piirejä ja ystävyttä voi olla myös huumeiden ympärillä.

Vuonna 1984 julkaistussa klassikkoteoksessa, *Hyvä vihollinen: Huumausainepolitiikka Pohjolassa*, on todettu seuraavasti:

”Kaivataan huumevihollisen uudelleen arviointia. Ei siinä mielessä, että väheksyttäisiin huumeiden käytön realistisia vaaroja ja uhkia, vaan asetetaan ne mittasuhteeseen. -- Nykyistä huumausainepolitiikkaa harjoitetaan tavalla, joka on jyrkässä ristiriidassa sen tietomäärän kanssa, joka meillä on päihteistä ja päihteiden käyttäjistä.”

(Christie & Bruun, 1986)

Näin lähes 50 vuoden jälkeen, huumevihollisen uudelleenarviointia kaivataan yhä. Yhden valtavan paholaisen sijasta huumevihollinen on jaettava keskustelussa pienempiin vastustajiin, joista osa on toista suurempi uhka, ja joita tulee lähestyä erilaisin tavoin. On puhuttava huumeista niiden oikeilla nimillä, ei yhtenä könttänä. Kannabiksesta kannabiksena, psykedeeleista psykedeeleina ja opioideista opioideina. Huumeiden käyttäjistä ihmisinä ja ihmissuhteina, ei median arkkityyppeinä. Huumeiden ja huumeiden käyttäjien niputtaminen yhden keskustelun alle hidastaa sen etenemistä jo ennestään hitaissa rakenteissa. Tämä on jokaisen huumeiden käytöstä puhuvan vastuulla, sillä media ei voi siinä määrin uusintaa kulttuuria kuin se toisintaa sitä.

Lähteet

- Aalto, M., Alho, H. & Niemelä, S. (2018). *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Helsinki: Duodecim.
- Adlaf, E. M., Hamilton, H. A., Wu, F., & Noh, S. (2009). Adolescent stigma towards drug addiction: Effects of age and drug use behaviour. *Addictive Behaviors*, 34(4), 360–364.
- Aldridge, J., Measham, F., & Williams, L. (2011). *Illegal leisure revisited: changing patterns of alcohol and drug use in adolescents and young adults*. Routledge.
- Askew, R. (2016). Functional fun: Legitimising adult recreational drug use. *The International Journal of Drug Policy*, 36, 112–119.
- Bakken, S. A., Oksanen, A., & Demant, J. (2022). *Capital in illegal online drug markets: How digital capital changes the cultural environment of drug dealing*.
- Barratt, M. J., Lenton, S., Maddox, A., & Allen, M. (2016). “What if you live on top of a bakery and you like cakes?”—Drug use and harm trajectories before, during and after the emergence of Silk Road. *The International Journal of Drug Policy*, 35, 50–57.
- Belackova V. & Vaccaro C. A. (2013). “A friend with weed is a friend indeed”: Understanding the relationship between friendship identity and market relations among marijuana users. *Journal of Drug Issues*, 43, 289–313. Crossref.
- Becker, H. (1997). *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press of Glencoe.
- Bodenhausen, G. & Richeson, J. (2020). Prejudice, Stereotyping, and Discrimination. Teoksessa R. F. Baumeister & E. J. Finkel (toim.) *Advanced Social Psychology the State of the Science*. New York: Oxford University Press.
- Brown, R. (2010). *Prejudice: its social psychology* (2. painos). Wiley.
- Brown, S., Kramer, K., Lewno, B., Dumas, L., Sacchetti, G. & Powell, E. (2015). Correlates of self-stigma among individuals with substance use problems. *International Journal of Mental Health & Addiction* 13(6), 687–698.
- Christie, N., & Bruun, K. (1986). *Hyvä vihollinen: huumausainepolitiikka Pohjolassa. Weilin+Göös*.

Coomber, R., Moyle, L. & South, N. (2016). The normalisation of drug supply: The social supply of drugs as the “other side” of the history of normalisation. *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 23(3), 255–263.

Decorte, T. (2011). Blinding ourselves with science: The chronic infections of our thinking on psychoactive substances. Teoksessa G. Hunt, M. Milhet & H. Bergeron (toim.), *Drugs and Culture. Knowledge, consumption, and policy*. Farnham: Ashgate, 33–52.

Demant, J., Bakken, S. A., Oksanen, A., & Gunnlaugsson, H. (2019). Drug dealing on Facebook, Snapchat and Instagram: A qualitative analysis of novel drug markets in the Nordic countries. *Drug and Alcohol Review*, 38(4), 377–385.

Goffman, E. (1963). *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. Lontoo: Penguin Books.

Grigg J., Lenton S., Scott J., Barratt M. (2015). *Social supply of cannabis in Australia. Canberra*, Australia: National Drug Law Enforcement Research Fund.

Gueta, K. & Chen, G. (2021). “You have to start normalizing”: Identity construction among self-changers and treatment changers in the context of drug use normalization. *Social Science & Medicine* (1982).

Gustafsson, M. & Huuskonen, J. (2019). *Kultainen vasikka: Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa*. Johnny Kniga: Helsinki.

Fitzgerald, R., Mazerolle, L. & Mazerolle, P. (2013). Drug normalisation and Australian youth: group differences in the social accommodation of drug use. *Journal of Youth Studies*, 16(7), 901–915.

Forsyth, D. & Burnette, J. (2010). Group processes. Teoksessa R. F. Baumeister & E. J. Finkel (toim.), *Advanced Social Psychology the State of the Science*. Oxford University Press.

Haasio, A. (2017) *Verkkorikokset*. Vantaa: Avain.

Hakkarainen, P., Karjalainen, K., Ojajarvi, A. & Salasuo, M. (2015). Huumausaineiden ja kuntodopingin käyttö ja niitä koskevat mielipiteet Suomessa vuonna 2014. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(4).

Hakkarainen, P. (2015). Miten tutkia huume-trendejä? Teoksessa A. Häkkinen & M. Salasuo (toim.), *Salattu, hävetty, vaiettu: Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Vastapaino.

Hall, S. & Morley, D. (2019). *Essential essays. Volume 2, Identity and diaspora*. Durham: Duke University Press.

Hupli, A. (2021). *Smarter with drugs?: Sociology of cognitive enhancement drugs from user's perspectives*. Tampere University.

Huttunen, M. (2018). *Päihde- ja huumeriippuvuus*.

Hyväri, S. (2001). *Vallattomuudesta vastuuseen – Kokemuksen politiikan sankaritarinoita*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3. Helsinki.

Häkkinen, A. & Salasuo, M. (toim.). (2015). *Salattu, hävetty, vaiettu: miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Vastapaino.

Juhila, K. (2004). Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Gaudeamus.

Kataja, K., Väyrynen, S., Hakkarainen, P., Kailanto, S., Karjalainen, K., Kuussaari, K. & Tigerstedt, C. (2016). Riskinotto, hallinta ja käyttäjäidentiteetit huumeiden sekakäytössä. Analyysi sekakäyttöepisodeista. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(1).

Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Salasuo, M. (2019). *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 2/2019.

Karjalainen, K., Pekkanen, N. & Hakkarainen, P. (2020). *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet: Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2018*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2/2020.

Karjalainen, K., Savonen, J. & Hakkarainen, P. (2016). *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet: huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2014*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2/2016.

Karjalainen, K. (2011). *Huumerattijuopumus Suomessa 1977–2007 Ilmaantuvuus, sosiaalinen tausta ja kuolleisuus*.

Kivivuori, J. (2008). *Rikollisuuden syyt*. Nemo.

Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K. & Danielsson, P. (2018). *Kriminologia: rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus.

- Kotovirta, E. & Kailanto, S. (2020). Poliitiikka, lainsäädäntö & kustannukset. Teoksessa S. Rönkä & J. Markkula (toim.), *Huumetilanne Suomessa 2020*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 13/2020.
- Kulmala, A. (2006). *Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta*. Tampere University Press.
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys* (2. painos.). Tampere: Osuuskunta Vastapaino
- Kuusela, P. (2006). Realismi ja sosiaalisen identiteetin episteeminen status. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (toim.), *Minuus ja identiteetti: sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma*. Tampere University Press.
- Lancaster, K., Hughes, C. E., Spicer, B., Matthew-Simmons, F. & Dillon, P. (2011). Illicit drugs and the media: Models of media effects for use in drug policy research. *Drug and Alcohol Review*, 30(4), 397–402.
- Leskinen, J. (2020). Huumemarkkinat. Teoksessa S. Rönkä & J. Markkula (toim.), *Huumetilanne Suomessa 2020*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 13/2020.
- Lloyd, C. (2013). The stigmatization of problem drug users: A narrative literature review. *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 20(2), 85–95.
- Luoma, J. B., Twohig, M. P., Waltz, T., Hayes, S. C., Roget, N., Padilla, M. & Fisher, G. (2007). An investigation of stigma in individuals receiving treatment for substance abuse. *Addictive Behaviors*, 32(7), 1331–1346.
- Moilanen, P. & Räihä, P. (2010). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola, & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. PS-kustannus.
- Móro, L., Simon, K., Bárd, I. & Rácz, J. (2011). Voice of the Psychonauts: Coping, Life Purpose, and Spirituality in Psychedelic Drug Users. *Journal of Psychoactive Drugs*, 43(3), 188–198.
- Moxon, D. & Waters, J. (2019). Sourcing illegal drugs as a hidden older user: the ideal of “social supply.” *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 26(5), 412–421.
- Moyle, L., Childs, A., Coomber, R. & Barratt, M. J. (2019). #Drugsforsale: An exploration of the use of social media and encrypted messaging apps to supply and access drugs. *The International Journal of Drug Policy*, 63, 101–110.

- Nurmi, J. & Kaskela, T. (2015). Silkkitie: Päihteiden suomalaista nappikauppaa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(4).
- Nurmi, J., Kaskela, T., Perälä, J., & Oksanen, A. (2017). Seller's reputation and capacity on the illicit drug markets: 11-month study on the Finnish version of the Silk Road. *Drug and Alcohol Dependence*, 178, 201–207.
- Oksanen, A., Miller, B. L., Savolainen, I., Sirola, A., Demant, J., Kaakinen, M. & Zych, I. (2021). Social Media and Access to Drugs Online: A Nationwide Study in the United States and Spain among Adolescents and Young Adults. *European journal of psychology applied to legal context*, 13(1), 29–36.
- Partanen, J. (2002). Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen (toim.), *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Gaudeamus.
- Peltonen, M. (2006). Mikrohistoria ja puuttuvan tiedon ongelma. Teoksessa S. Hänninen, J. Karjalainen & T. Lahti (toim.), *Toinen tieto*. Helsinki: Stakes.
- Perälä, J. (2011). "Miksi lehmät pitää tappaa?": etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Perälä, J. (2013). *Ikuinen säätö: Helsingin huumemarkkinat*. Like.
- Pilkington, H. (2007). In good company: risk, security, and choice in young people's drug decisions. *The Sociological Review (Keele)*, 55(2), 373–392.
- Pitkänen, T., Perälä J. & Tammi T. (2016). *Huumeiden käyttäjiä on monenlaisia: kahdensadan helsinkiläisen huumeiden aktiivikäyttäjän elämäntilanne ja päihteiden käyttö*. Tietopuu: Tutkimussarja 1:1–10
- Pöysä, J., Järviluoma, H. & Vakimo, S. (2010). *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Ranta, J. (2019). Huumehoitoa koskevat neuvot ja valinnat matalan kynnyksen palvelun asiakkaiden ja työntekijöiden vuorovaikutuksessa. Teoksessa A. Pehkonen, T. Kekoni & K. Kuusisto (toim.), *Oikeus päihdehuoltoon*. Tampere: Vastapaino, 253–287.
- Ranta, J. (2020). *Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa: Tutkimus institutionaalisesta vuorovaikutuksesta*. Tampereen yliopisto.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P., & Hyvärinen, M. K. (2010). *Haastattelun analyysi*. Vastapaino.

Rönkä, S. (2020). Huumeiden ongelmakäytön yleisyys. Teoksessa S. Rönkä & J. Markkula (toim.), *Huumetilanne Suomessa 2020*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 13/2020.

Rönkä, S. & Markkula, J. (2020). *Huumetilanne Suomessa 2020*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 13/2020.

Salasuo, M. & Rantala, J. (2002). Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen, P. (toim.), *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Gaudeamus.

Salasuo, M. (2004). *Huumeet ajankuvana: huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa*. Helsinki: Stakes.

Salasuo, M. (2015). Tutkijat vastentahtoisten informanttien jäljillä. Teoksessa A. Häkkinen & M. Salasuo (toim.), *Salattu, hävetty, vaiettu: Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Vastapaino.

Sandberg, S. (2013). Cannabis culture: A stable subculture in a changing world. *Criminology & Criminal Justice*, 13(1), 63–79.

Sanders, A., Stogner, J. M. & Miller, B. L. (2013). Perception vs. reality: An investigation of the misperceptions concerning the extent of peer novel drug use. *Journal of Drug Education*, 43(2), 97–120.

Sarpavaara, H. (2014). Talking About Friends, Drugs, and Change: Meanings of Friendship in Substance Abusers' Change Talk. *Substance Use & Misuse*, 49(6), 645–653.

Savolainen, I. (2020). *Addiction by identification: a social psychological perspective on youth addictive behaviors*. Tampere University.

Savolainen, I., Sirola, A., Kaakinen, M. & Oksanen, A. (2019). Peer Group Identification as Determinant of Youth Behavior and the Role of Perceived Social Support in Problem Gambling. *Journal of Gambling Studies* 35(1), 15–30.

Silvasti, T. (2014). Sisällönanalyysi. Teoksessa I. Massa (toim.), *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*, 33–48.

Seear, K. (2020). Addressing alcohol and other drug stigma: Where to next? *Drug and Alcohol Review*, 39(2), 109–113.

Seikkula, J. (1996). *Sosiaaliset verkostot: ammattiauttajan voimavara kriiseissä*. Kirjayhtymä.

Seppälä, P. & Salasuo, M. (2001). Aaltoja vai vedenpinnan pysyvää nousua? *Yhteiskuntapolitiikka*, 66(1), 71–75.

Seppälä, P. & Mikkola, T. (2004). *Huumeet internetissä ja nuorisokulttuureissa: havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäytöksistä käyttäjäpiireissä*. Stakes.

Sulkunen, P. (2002). Between Culture and Nature: Intoxication in Cultural Studies of Alcohol and Drug Use. *Contemporary Drug Problems*, 29(2), 253–276.

Tajfel, H. (2010). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press.

Tamminen, M. (2000). *Paluu normaaliin. Tutkimus addiktiivisen päihdekäytön lopettamisesta*. Stakes raportteja 247.

Taylor, M. & Potter, G. R. (2013). "From 'Social Supply' to 'Real Dealing': Drift, Friendship, and Trust in Drug-Dealing Careers." *Journal of drug issues* 43(4): 392–406.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Varjonen, V., Tanhua, H. & Forsell, M. (2014). *Huumetilanne Suomessa 2013*. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 5/2014.

Varjonen, V. (2015). *Huumetilanne Suomessa 2014*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitosa. Raportti 1/2015.

Walker, I. (2017). *High drugs, desire, and a nation of users*. University of Washington Press.

Muut lähteet:

EMCDDA (2022). *Euroopan huumeraportti: Suuntauksia ja muutoksia*. Euroopan huumaussaineiden ja niiden väärinkäytön seurantaokeskus.

Joutsen, T. (2016). "Huumeita myytiin WhatsAppissa ja Snapchatissa" – iso rinki paljastui. Helsingin Uutiset 2.11.2016. Viitattu 17.4.2023. <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1557771>

THL (2019). Ruiskuhuumejäämätutkimus 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitosa.

UKDPC (2010). *Getting serious about stigma: the problem with stigmatising drug users*. London: UK Drug Policy Commission.

UNODC (2022). *World Drug Report 2022*. United Nations Office on Drugs and Crime.